

Lubomir Zyblikiewicz

prof. dr hab., emerytowany profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

ORCID: 0000-0002-8369-7071

REPUBLIKA FEDERALNA NIEMIEC- CHIŃSKA REPUBLIKA LUDOWA

Stosunki między Republiką Federalną Niemiec a Chińską Republiką Ludową trwają od 11 października 1973 r. Wyróżniają je, zwłaszcza od przełomu wieków, dynamika i rozległość. W ostatnich kilkunastu miesiącach dużo trudniej jest przewidywać zmiany, jakie wydają się nieuchronnie nadchodzić. Choć niewiadome przeważają, to z pewnością przeobrażenia w stosunkach między Niemcami a Chinami będą istotnie ważyc na kształcie nowego ładu światowego.

Zmiany w układzie sił

Jeszcze w 1980 r. porównania gospodarek Niemiec i ChRL wyglądały jednoznacznie. Udział gospodarki zachodnioniemieckiej, czwartej w świecie, przekraczał 6,7% gospodarki światowej, a Chin zbliżał się do 2,2%, ustępując nie tylko 7 mocarstwom Zachodu i Związkowi Radzieckiemu, lecz także kilku państwom Trzeciego Świata, Brazylii, Meksykowi i Indiom¹.

¹ International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, September 2011.

Chiny pod względem wielkości PKB z uwzględnieniem siły nabywczej PPP wyprzedziły Niemcy w 1994 r., Japonię w 1999 r., natomiast Stany Zjednoczone w 2014 r.² W wielkościach bezwzględnych w latach 2000–2019 PKB PPP Niemiec wzrósł z 2,4 do 4,4 bln USD, a Chin z poniżej 3,7 do 27,3 bln USD.

Zmiany zachodzące od końca XX w. w udziale w światowym PKB PPP przedstawia tabela 1, w której zgodnie ze zwyczajem pojawiają się, prognozy dla lat 2020 i 2021. Liczyć się należy również z korektami danych wcześniejszych, zwłaszcza dla 2019 r. Udziały Unii Europejskiej nie uwzględniają już Wielkiej Brytanii, a Chin – Hongkongu i Makau.

Mniej wątpliwości wzbudzają dane dotyczące handlu zagranicznego. Biorąc pod uwagę całość obrotów, wraz z usługami, wyraźna jest przewaga Stanów Zjednoczonych i Chin; Niemcy stały się bezspornie trzecim mocarstwem, po wyprzedzeniu na początku XX w. Japonii. Po kilku latach (2003–2008) bycia największym eksporterem towarów, znalazły się na trzecim miejscu zarówno w eksporcie, jak i imporcie. Podobnie jak Chiny, Niemcy utrzymują duże nadwyżki w handlu towarami.

Wartość eksportu Niemiec wzrastała stale od 550,2 mld USD w 2000 r. do prawie 1 bln 449,3 mld USD w 2008 r., by po znacznych wahaniach sięgać pułapu nieco wyższego – 1 bln 560,5 mld i 1 bln 489,2 mld w 2018 i 2019 r. W przypadku niemieckiego importu jego wartość wzrosła z 495,5 mld USD w 2000 r. do prawie 1 bln 185,8 mld w 2008 r., a po spadku poniżej 926 mld w 2009 r., oscylowała między 1 bln 051 mld w 2015 r. (nieco tylko wyższe kwoty w latach 2010 i 2016) a ok. 1 bln 285 mld USD w 2018 r. Niemiecki eksport wzrósł 2,7 razy, a import nieco poniżej 2,5 razy.

Eksport Chin wzrastał niemal nieustannie z 249,3 mld USD w 2000 r. do 2 bln 501,3 mld w 2018 r.; w 2019 r. nieco spadł do 2 bln 464,4 mld USD. Import cechowały podobne prawidłowości – wzrastał on z niespełna 225,2 mld USD w 2000 r. do ponad 2 bln 134 mld w 2018 r. USD; w 2019 r. zmniejszył się do 2 bln 068 mld USD. Chiński eksport zwiększył się niemal 10-krotnie, a import wzrósł nieco ponad 9-krotnie³.

Różnicę w strukturach geograficznych eksportu oraz importu Niemiec i Chin przedstawiają tabele 2–5.

Hongkong nie został uwzględniony w danych dotyczących handlu zagranicznego ChRL (wraz z Makau pojawia się osobno w statystykach handlu światowego), choć należy do mocarstw handlowych. Również w 2019 r. zajmował ósme miejsce w eksporcie, z niewielką różnicą wobec Francji i Korei Południowej, a w imporcie wobec Francji i Holandii. Co ważniejsze, z 535 mld USD eksportu Hongkongu zaledwie 15 mld określano jako własny, natomiast

² International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, October 2019.

³ Opracowania własne na podstawie baz danych IMF Direction of Trade Statistics (DOTS), <https://data.imf.org/?sk=388dfa60-1d26-4ade-b505-a05a558d9a42> [dostęp: 4.06.2020].

Tabela 1. Udziały UE-27, Chin i Niemiec w światowym PKB PPP w latach 2000–2021 (dane w %)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
UE	20,4	20,3	20	19,4	19	18,5	18,2	17,8	17,5	16,8	16,3	16	15,4	14,9	14,6	14,5	14,3	14,2	14	13,9	13,3	13,2
Chiny	7,3	7,8	8,2	8,7	9,1	9,7	10,4	11,2	12	13,1	13,8	14,5	15,2	15,8	16,4	17	17,5	18,1	18,6	19,2	20,1	20,8
Niemcy	4,8	4,8	4,7	4,5	4,3	4,1	4,1	4	3,9	3,7	3,6	3,6	3,5	3,4	3,4	3,3	3,3	3,3	3,2	3,1	2	2

Źródło: opracowanie własne w oparciu o bazy danych towarzyszące International Monetary Fund, World Economic Outlook z kwietnia 2020 r.

Tabela 2. Eksport Niemiec (struktura geograficzna w %)

Eksport	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
UE	65	63,9	63,6	65,2	64,9	64,5	63,7	64,9	63,6	62,4	60,4	59,5	56,8	56,8	57,6	57,9	58,5	58,5	59	58,4
Chiny	1,6	1,9	2,3	2,8	2,9	2,7	3,1	3,1	3,5	4,7	5,7	6,1	6,1	6,2	6,7	6	6,4	6,8	7,1	7,2
USA	10,3	10,6	10,5	9,3	8,9	8,8	8,6	7,6	7,2	6,7	6,8	6,9	7,9	8,2	8,6	9,6	8,9	8,8	8,7	9
Ameryka Łacińska i Karaiby	2,5	2,6	2,3	2	2	2,2	2,1	2,2	2,4	2,4	2,9	2,7	3	2,9	2,7	2,8	2,6	2,6	2,7	2,7
Afryka	1,4	1,6	1,5	1,5	1,6	1,6	1,6	1,5	1,6	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,6	1,6	1,4	1,5
Afryka Subsaharyjska	1	1,1	1,1	1,1	1,2	1,1	1,1	1,1	1,1	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,1	1,1	1	1
Bliski i Środkowy Wschód	1,9	2,1	2,2	2,2	2,3	2,5	2,4	2,4	2,8	3	2,9	2,5	2,8	2,9	3	3,2	3	2,5	2	2
Azja – kraje wschodzące i rozwijające się	3,1	3,6	3,9	4,4	4,6	4,4	4,9	5,1	5,4	6,9	8	8,5	8,7	8,6	9	8,4	8,7	9,3	9,7	9,8
WNP	1,6	2,3	2,5	2,6	2,8	3,1	3,7	4,1	4,5	3,6	3,8	4,4	4,6	4,4	3,5	2,5	2,4	2,8	2,7	2,8
Indie	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5	0,7	0,8	0,8	1	1	1	1	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9	0,9
Japonia	2,2	2,1	1,9	1,8	1,7	1,7	1,6	1,4	1,3	1,4	1,4	1,4	1,6	1,6	1,5	1,4	1,5	1,6	1,6	1,6
Korea Płd.	0,8	0,7	0,9	0,8	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	1	1,1	1,1	1,2	1,3	1,4	1,5	1,4	1,4	1,4	1,3

Źródło: opracowania własne na podstawie baz danych IMF Direction of Trade Statistics (DOTS), <https://data.imf.org/?sk=388dfa60-1d26-4ade-b505-a05a558d9a42> [dostęp: 4.06.2020].

Tabela 3. Import Niemiec (struktura geograficzna w %)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
UE	64,3	64,7	65,8	66,2	65,8	64,6	63,8	64,7	63,8	64,7	63,3	63,5	63,6	64,7	65,5	65,6	66,3	66,3	66,5	66,7
Chiny	3,2	3,3	3,7	4,2	5	5,6	6	6,3	6,3	6,8	7,9	7,1	6,8	6,5	6,7	7,3	7,3	7	6,9	7
USA	7,3	7	6,3	5,8	5,5	5,1	4,7	4,5	4,3	4,2	4,1	4	4,3	4,1	4,1	4,8	4,6	4,5	4,5	4,9
Ameryka Łacińska i Karaiby	1,6	1,5	1,4	1,5	1,6	1,7	2	2,2	2,2	2	2	2,1	2	1,7	1,6	1,6	1,5	1,6	1,5	1,5
Afryka	1,5	1,5	1,4	1,3	1,1	1,3	1,3	1,3	1,5	1,4	1,4	1,8	1,7	1,7	1,6	1,4	1,3	1,3	1,3	1,4
Afryka Subsaharyjska	0,9	1	1	0,9	0,8	0,8	1	1	1,1	1	1,1	1,3	1,3	1,2	1,1	1	1	1	1,1	1,1
Bliski i Środkowy Wschód	1,3	1	0,9	1	1,1	1,4	1,3	1,1	1,3	0,9	0,9	0,8	1,2	1,1	0,6	0,6	0,4	0,7	0,8	0,8
Azja – kraje wschodzące i rozwijające się	5,9	6	6,3	6,8	7,5	7,9	8,3	8,8	8,7	9,5	10,8	10,1	9,8	9,5	9,9	10,9	11	10,7	10,4	10,4
WNP	3,2	3,1	3	3,2	3,4	4,1	4,8	4,5	5,5	4,4	4,7	5,2	5,3	5,4	5	3,7	3,2	3,5	3,8	3,2
Indie	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,6	0,6	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7
Japonia	4,4	3,7	3,1	2,7	2,6	2,5	2,4	2,4	2,2	2,2	2,2	2	1,8	1,6	1,6	1,5	1,6	1,6	1,5	1,5
Korea Płd.	1	0,8	0,8	1	1,2	1,4	1,4	1,2	1	1	1,2	0,9	0,8	0,8	0,7	0,7	0,7	0,9	0,8	0,9

Źródło: *ibidem*.

Tabela 4. Eksport Chin (bez Hongkongu) (struktura geograficzna w %)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
UE	16,4	16,8	16,3	18,1	18,4	19,2	19,7	20,3	20,6	19,8	19,8	18,8	16,4	15,4	15,8	15,6	16,1	16,4	16,5	17
Niemcy	3,7	3,7	3,5	4	4	4,3	4,2	4	4,2	4,2	4,3	4	3,4	3,1	3,1	3	3,1	3,1	3,1	3,2
USA	20,9	20,4	21,5	21,1	21,1	21,4	21	19,2	17,7	18,4	18	17,1	17,2	16,7	17	18	18,2	19	19,2	16,9
Ameryka Łacińska i Karaiby	2,8	3	2,8	2,6	3	3	3,6	4,1	4,9	4,6	5,7	6,3	6,5	6	5,7	5,7	5,3	5,7	5,9	6
Afryka	1,7	1,9	1,9	2,1	2	2,1	2,4	2,6	3	3,4	3,3	3,4	3,6	3,7	4	4,1	3,9	3,7	3,7	3,9
Afryka Subsaharyjska	1,4	1,6	1,4	1,6	1,5	1,6	1,8	2	2,4	2,6	2,6	2,8	3	3	3,3	3,4	3	3	2,9	3,1
Bliski i Środkowy Wschód	2,5	2,7	2,9	3	2,9	3	3,2	3,8	4,3	4,5	4,2	4,3	4,4	4,6	5,2	5,1	4,8	4,4	4,1	4,4
Azja – kraje wschodzące i rozwijające się	6	6,1	6,5	6,3	6,6	6,8	7,1	7,8	8,5	9,6	10,2	10,7	11,2	12,1	12,8	13,6	14,2	14,5	15,1	16,4
WNP	1,3	1,3	1,6	2,1	2,3	2,8	2,9	3,9	4,5	3,2	3,4	3,5	3,7	3,8	3,7	2,6	2,9	3,2	3,2	3,5
Indie	0,6	0,7	0,8	0,8	1	1,2	1,5	2	2,2	2,5	2,6	2,7	2,3	2,2	2,3	2,6	2,8	3	3,1	3
Japonia	16,7	16,9	14,9	13,6	12,4	11	9,5	8,4	8,1	8,2	7,6	7,8	7,4	6,8	6,4	6	6,1	6	5,9	5,8
Korea Płd.	4,5	4,7	4,8	4,6	4,7	4,6	4,6	4,6	5,2	4,5	4,4	4,4	4,3	4,1	4,3	4,5	4,5	4,5	4,4	4,5

Źródło: *ibidem*.

z 578 mld importu zatrzymywaną część szacowano na 138 mld USD⁴. *De facto* (z dodatkiem eksportu i importu za pośrednictwem Hongkongu) eksport Chin był w 2019 r. większy w porównaniu do eksportu i importu bezpośredniego o blisko 530 mld, a import o 440 mld USD. Różnice są znaczne, lecz trudno ustalić kierunki geograficzne „pośredniego” handlu.

Jedno – w jakiejś mierze – dostrzec można podobieństwo. Zmiany są także skutkiem dążeń obu państw do dywersyfikacji, czyli zróżnicowania grona swych odbiorców i dostawców. Chodziło o zwiększenie obecności zwłaszcza na obszarze tradycyjnie nazywanym Trzecim Światem, z którego wyłoniły się kraje wschodzące i rozwijające się. Uzasadnione jest łączne potraktowanie trzech regionów: Ameryki Łacińskiej i Karaibów, Afryki oraz Bliskiego i Środkowego Wschodu, a ponadto wyodrębnienie Indii – od 2009 r. trzeciego mocarstwa gospodarczego świata (w 2019 r. z ponad dwukrotnie już większym od Japonii PKB PPP)⁵.

Niemcy były i są nadal państwem, którego obroty handlu zagranicznego mieszczą się mocno w ramach UE. Ocena takiego stanu i perspektyw nie jest, i nie może być, jednak jednoznaczna. Rzutuje to na działania polityczne, w szczególności na poszukiwania nowych partnerów.

W eksporcie Niemiec (tabela 2) udział państw UE zmniejszył się z 65% w 2000 r. do 58,4% w 2019 r. W przypadku Stanów Zjednoczonych, po pewnym spadku, w 2019 r. wynosił on 9% i był niewiele niższy niż na początku, ok. 10,5%. Chiny zwiększyły swój udział z 1,6% do 7,2%. W ślad za nimi udział wschodzących i rozwijających się krajów Azji wzrósł z 3,1% do 9,8%. Zwiększył się nieco udział krajów Wspólnoty Niepodległych Państw, głównie Rosji, do 2,8%. Niskie były udziały Japonii i Korei Południowej, które łącznie rzadko dochodziły do 3%.

W imporcie Niemiec (tabela 3) rola państw UE była większa i wzrosła z 64,3% w 2000 r. do 66,7% w 2019 r. Udział Stanów Zjednoczonych spadł z 7,3% do 4,9%, a Chin zwiększył się z 3,2% do 7% (w 2010 r. 7,9%). Znowu dzięki Chinom udział wschodzących i rozwijających się krajów Azji wzrósł z 5,9% do 10,4%. Udział państw WNP na początku i na końcu sięgał tylko 3,2%, o ponad 2% mniej niż w latach 2012–2013. W przypadku Japonii gwałtownie zmalał on z 4,4% do 1,5%, a wraz z Koreą Południową sięgał 2,4% w 2019 r. Zupełnie inna jest struktura eksportu i importu Chin, w której zauważalne są dużo wyraźniejsze zmiany.

⁴ WTO, *Trade set to plunge as COVID-19 pandemic upends global economy*, Press Release 855, 8.04.2020, s. 10, https://www.wto.org/english/news_e/pr855_e.pdf; por. WTO, *World Trade Statistic Review*, 2019, Table A6, s. 100, https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2019_e/wts2019_e.pdf [dostęp: 4.06.2020].

⁵ Wg bazy danych World Economic Outlook z kwietnia 2020 r. PKB PPP w 2019 r. sięgał w przypadku Chin 27,8 bln USD, Stanów Zjednoczonych – 21,4 bln, Indii – 11,3 bln i Japonii – 5,5 bln USD.

Tabela 5. Import Chin (bez Hongkongu) (struktura geograficzna w %)

Import Chin	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
UE	13,7	15	13,5	13,3	12,5	11,2	11,5	11,6	11,8	12,8	12,1	12,1	11,7	11,3	12,4	13,1	13,1	13,4	12,8	13,4
Niemcy	4,6	5,6	5,6	5,9	5,4	4,7	4,8	4,8	4,9	5,6	5,3	5,3	5,1	4,8	5,3	5,5	5,4	5,3	5	5,1
USA	9,9	10,8	9,2	8,2	8	7,4	7,5	7,3	7,2	7,8	7,3	6,8	7,1	7,5	7,9	9	8,5	8,5	7,3	6
Ameryka Łacińska i Karaiby	2,4	2,7	2,8	3,6	3,8	4	4,2	5,2	6,2	6,3	6,4	6,8	6,8	6,4	6,4	6,5	6,4	6,9	7,4	7,9
Afryka	2,4	1,9	1,8	2	2,7	3	3,4	3,6	4,7	3,9	4,2	5,1	5,8	5,7	5,6	3,2	3,4	3,8	4,2	4,2
Afryka Subsaharyjska	2	1,4	1,4	1,6	2,3	2,5	3	3	3,9	3,2	3,5	4,4	5,4	5,5	5,6	3,2	3,4	3,7	4,2	4,1
Bliski i Środkowy Wschód	4,3	3,6	3,1	3,4	3,8	4,7	5,2	5	7,2	5,8	6,4	7,7	8,3	8	8,2	6,3	5,2	5,9	7,4	7,5
Azja – kraje wschodzące i rozwijające się	8,4	8,3	9,1	10,1	10,3	10,5	10,7	11,3	10,6	10,4	11,1	11,1	10,6	9,8	10,3	11,3	11,9	12,4	12,5	13,4
WNP	3,3	4	3,6	3,2	2,9	3,1	2,9	2,9	3	3,1	3	3,7	4	3,6	3,4	3,3	3	3,3	3,8	4,2
Indie	0,6	0,7	0,8	1	1,4	1,5	1,3	1,5	1,8	1,4	1,5	1,3	1	0,9	0,8	0,8	0,7	0,9	0,9	0,9
Japonia	18,4	17,6	18,1	18	16,8	15,2	14,6	14	13,3	13	12,7	11,2	9,2	8,3	8,3	8,9	9,2	9,1	8,5	8,3
Korea Płd.	10,3	9,6	9,7	10,5	11,1	11,6	11,3	10,9	9,9	10,2	9,9	9,3	9,2	9,4	9,7	10,9	10	9,7	9,5	8,4
N/UE	33,6	37,3	41,5	44,4	43,2	42	41,7	41,4	41,5	43,8	43,8	43,8	43,6	42,5	42,7	42	41,2	39,6	39,1	38,1

Źródło: *ibidem*.

W eksporcie Chin (tabela 4) znaczący, choć nieporównywalnie mniejszy, jest udział krajów UE. Utrzymywał się on na poziomie 15,4–17% i tylko w latach 2005–2011 oscylował wokół 19–20%; ok. 1/5 przypadała na Niemcy. Udział Stanów Zjednoczonych w pierwszych latach przekraczający nieco 20%, spadał w zmiennym tempie (tylko w 2017 i 2018 r. wzrósł do 19 i 19,2%) do 16,9% w 2019 r. Dopiero na trzecim miejscu, lecz dzięki niemal nieustannemu wzrostowi, znalazły się wschodzące i rozwijające się państwa Azji. Ich udział wzrósł z 6% do 16,4%, niewiele już ustępując państwom UE i Stanom Zjednoczonym. Dość podobnie działo się, choć na mniejszą skalę, z udziałem państw WNP (wzrósł z 1,3% do 3,5%). Natomiast bardzo wysoki udział Japonii, sięgający początkowo blisko 17%, systematycznie malał do 5,8%; w przypadku Korei Południowej był on dość stabilny – między 4,1 a 5,2%.

W imporcie Chin (tabela 5) udział państw UE jest o kilka procent niższy niż w eksporcie, między 11,2 a 15%. Niemcy uczestniczą w nim najczęściej w ponad 40%. Udział Stanów Zjednoczonych, tylko początkowo przekraczający 9%, spadał w zmiennym tempie z przyspieszeniem do 6% w 2019 r. Wschodzące i rozwijające się państwa Azji zwiększyły swój udział z 8,4% w 2000 r. do 13,4% w 2019 r. Wzrósł udział krajów WNP z 3,3% do 4,2%. Podobnie jak w eksporcie zmniejszył się, choć mniej gwałtownie, udział Japonii – z 18,4% do 8,3%. Dość stabilny, choć wyższy niż w eksporcie Chin, był udział Korei Południowej, zmniejszając się z 10,3% (w latach 2004–2006 nawet powyżej 11%) do 8,4%.

Największy jednak kontrast dostrzec można między Niemcami a Chinami w handlu z krajami Ameryki Łacińskiej i Karaibów, Afryki oraz Bliskiego i Środkowego Wschodu. Ujmując je w całości, trudno nie dostrzec niskiej skuteczności Niemiec. Ich udział w eksporcie wzrósł z 5,8% do zaledwie 6,2%. Jeszcze gorzej wygląda udział w imporcie – zmalał on z 4,4% do 3,7%. Udział tych regionów w eksporcie Chin wzrósł z 7% do 14,3%, natomiast w imporcie z 9,1% do 19,6%.

Warte uwagi są dane dotyczące handlu z Indiami. W eksporcie Niemiec ich udział zwiększył się z 0,4% do 0,9%, natomiast w imporcie z 0,4% do zaledwie 0,7%. W tym samym czasie w eksporcie Chin zwiększył się on z 0,6% do 3%, a w imporcie, po wzroście z 0,6% w 2000 r. do 1,8% w 2008 r., zmniejszył się od 2013 r. do 0,8–0,9%.

W handlu Chin doszło do daleko posuniętej dywersyfikacji, z naciskiem na wschodzące i rozwijające się państwa Azji, z dużym udziałem pozostałych trzech regionów i z rosnącym umiarkowaniem w handlu z państwami – w politycznym rozumieniu – Zachodu. Niemcy zachowują status uprzywilejowanego partnera, zwłaszcza jako dostawca na już największy rynek świata.

Handel Niemiec, pomijając Chiny, pozostaje zamknięty nadal w obszarze północnoatlantyckim, państw Unii Europejskiej, Wielkiej Brytanii, Szwajcarii i Stanów Zjednoczonych. Wśród 10 czołowych partnerów próżno szukać kraju spoza tego obszaru, z wyjątkiem oczywiście Chin. Od 2017 r. zajmują one pierwsze miejsce w imporcie i obrotach, ustępując tylko jako rynek zbytu miejsca

Stanom Zjednoczonym i Francji. Uwzględnienie usług jak dotąd przechyla szalę na korzyść USA.

Rozważając bezpośrednie inwestycje zagraniczne, ograniczono się do zasobów kapitału, pomijając strumienie. Podstawowy obraz przynoszą tabele 6 i 7 – dane dla Unii Europejskiej przedstawiają stan nie uwzględniający jeszcze opuszczenia jej przez Wielką Brytanię. Korekta jest jednak łatwa do przeprowadzenia.

Rozpatrując zmiany w udziałach, należy pamiętać o dużo wyższym niż w przypadku PKB czy nawet handlu, tempie wzrostu. Wartość zasobów kapitału przyciągniętego wzrosła z niecałych 7,4 bln do blisko 32,3 bln USD w 2018 r. (w 2017 r. nawet ponad 32,6 bln USD), natomiast gdy chodzi o kapitał wyeksportowany, odpowiednio ponad 7,4 bln i prawie 31 bln USD (w 2017 r. prawie 32,4 bln USD)⁶.

W sferze inwestycji bezpośrednich trwa nadal, choć zmniejszając się w zmiennym tempie, dominacja państw po obu stronach Północnego Atlantyku (należy jeszcze uwzględnić co najmniej Kanadę i Szwajcarię). Wyjątkami są Japonia, choć tylko jako eksporter, oraz Chiny, które zaczynając z bardzo niskiego poziomu, weszły do ścisłej czołówki. W 2018 r. jako państwo przyciągające kapitał, Chiny ustępowały jedynie Stanom Zjednoczonym, z wartością blisko 5-krotnie niższą, oraz Wielkiej Brytanii. Natomiast jako eksporter były one już tylko za Stanami Zjednoczonymi, z ponad 3-krotnie mniejszą wartością, wyprzedzając kilka państw Europy Zachodniej, m.in. Niemcy. Przytłaczająca większość transakcji miała i ma miejsce również na obszarze północnoatlantyckim. Jedynym – spoza wspomnianego obszaru – coraz bardziej liczącym się uczestnikiem w świecie bezpośrednich inwestycji zagranicznych, stawały się Chiny. Dotyczy to zarówno przyciągania zagranicznych kapitałów, jak i lokowania chińskich kapitałów poza granicami Chin.

Jak trwale są struktury, pokazuje zarys zasobów bezpośrednich inwestycji zagranicznych UE (poza jej obszar) z końca 2018 r.⁷ Zasoby kapitału wyeksportowanego sięgały 8,75 bln euro, natomiast ulokowanego przez inwestorów z zewnątrz na obszarze UE 7,2 bln euro. Najwięcej otrzymały Stany Zjednoczone 24,9%, Wielka Brytania 20,7%, Szwajcaria 11,6%, Kanada 4,5%, Brazylia 3,6%, Rosja 3,2%, Bermudy (sic!) 3%, Chiny 2,9%, Singapur 2,2%, Meksyk 1,8%, Australia 1,5% i Japonia 1,2%. W przypadku UE najwięcej kapitału pochodziło znowu ze Stanów Zjednoczonych (25,1%), Wielkiej Brytanii (18,9%) i Szwajcarii (10,4), lecz dalej rywalizowały z jednej strony Kanada (5,5%), Chiny (2,8%), Japonia (2,7%) i Singapur (1,53%), a z drugiej Bermudy (9,1%), Jersey (3,7%), Kajmany (3,2%), Gibraltar (1,52%) i Curaçao (1,49%).

⁶ UNCTADstat, <https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx> [dostęp: 4.06.2020].

⁷ European Commission, Eurostat. Foreign Direct Investment stocks at the end of 2018, 26.03.2020, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20200326-2> [dostęp: 4.06.2020].

Tabela 6. Udział mocarstw w zasobach kapitału przyciągniętego (dane w %)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Stany Zjednoczone	37,70	34,30	27,60	26,90	25,80	24,70	23,40	19,80	16,60	17,00	17,30	17,20	17,20	21,10	21,10	21,80	23,30	24,00	23,10
Unia Europejska-28	31,5	32,5	37,7	38,9	38,5	38,2	39,3	39,9	41,8	38,8	34,7	34,7	34,5	33,3	33,2	33	30,6	31,2	31,3
Francja	2,5	2,6	3,4	3,8	3,8	3,3	3,5	3,5	3,8	3,7	3,2	3,4	3	3,1	2,7	2,6	2,5	2,5	2,6
Niemcy	6,4	5,7	7,3	7,5	6,9	7,4	6,3	6	6,1	5,5	4,8	4,9	4,7	3,9	3,3	3	2,8	2,9	2,9
Wielka Brytania	6	6,4	6,7	6,3	6,3	6,9	7,4	6,3	6,1	5,8	5,4	5,7	6,3	6,1	6,1	5,8	5,2	5,5	5,9
Japonia	0,7	0,7	1,1	1	0,9	0,9	0,8	0,7	1,4	1,1	1,1	1,1	0,9	0,7	0,7	0,7	0,7	0,6	0,7
Chiny	2,6	2,7	3	2,5	2,3	2,4	2,1	1,8	2,5	2,7	3	3,5	3,7	3,9	4,2	4,6	4,8	4,6	5

Źródło: opracowania własne na podstawie baz danych UNCTADStat Foreign Direct investment flows and stocks, <https://unctadstat.unctad.org/EN/> [dostęp: 4.06.2020].

Tabela 7. Udział mocarstw w zasobach kapitału wyeksportowanego (dane w %)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Stany Zjednoczone	36,4	31,8	27,6	29,6	31	30,6	29,8	28,3	20	23,3	23,7	21,8	23,1	25,2	24,3	23,1	22,2	24,2	20,1
Unia Europejska-28	39,2	41,9	45,2	44,5	42,4	42,5	42,4	42,5	48,1	44,3	41,9	42,2	40,1	38,4	39	38,8	37,2	36,5	37,2
Francja	4,9	5,6	6,1	5,9	5,7	5,3	5,5	5,4	6	6,1	5,8	6	5,6	5,3	5	4,8	4,7	4,5	4,9
Niemcy	6,5	7,6	8,6	8	7,3	6,7	6,6	6,7	7,7	7,1	6,7	6,9	7	6,1	5,4	5,2	5	5,1	5,3
Wielka Brytania	12,7	12,4	14,2	13,5	12,3	10,4	9,7	9,9	10,5	8,9	8,3	8,4	7,5	7,2	6,5	6,1	5,4	5,5	5,5
Japonia	3,8	4,1	4,2	3,6	3,4	3,3	3	2,9	4,4	4	4,1	4,6	4,6	4,5	4,4	4,7	4,8	4,6	5,4
Chiny	0,4	0,5	0,4	0,4	0,4	0,5	0,6	0,6	1,2	1,3	1,6	2,1	2,4	2,7	3,4	4,2	4,9	5,6	6,3

Źródło: *ibidem*.

Zmieniał się udział Chin w bezpośrednich i pośrednich inwestycjach zagranicznych Niemiec⁸. Ich wartość wzrosła z 5,6 mld w 2000 r. do ponad 81 mld USD euro w 2017 r., co odpowiadało chińskiemu udziałowi w inwestycjach zagranicznych Niemiec poniżej 1% i blisko 7%. Oprócz tego wzrastały inwestycje chińskie w Niemczech. Gdy podczas pierwszej podróży w maju 2013 r. do Niemiec premier Li Keqiang spotkał się z Peterem Loescherem, szefem Siemens, usłyszał, że chińskie inwestycje w Niemczech są zbyt niskie w porównaniu do niemieckich w Chinach (wówczas 1,2 mld wobec 35 mld euro)⁹. Zaczęły one dość szybko rosnąć, choć Niemcy nadal nie są krajem najbardziej przyciągającym – raczej skromne – inwestycje chińskie w Europie. Problem ekspansji inwestycyjnej stał się wyjątkowo ważnym, dlatego zostanie poruszony w ostatniej części tekstu.

W tym miejscu należy zwrócić uwagę na powiązanie inwestycji w Niemczech z realizacją programu „Made in China 2025”. Zgodnie z aneksem do publikacji *Emerging Giant Shaking Up the EU?: Impacts, Challenges and Implications of China's Investment Frenzy in Europe* z marca 2020 r.; lista chińskich przejęć w Niemczech obejmuje:

- LEDVANCE w 2018 r. w ramach teleinformatyki,
- KUKA i KraussMaffei w 2016 r. oraz Data Artisans w 2019 r. w ramach Internetu rzeczy, sztucznej inteligencji i robotyki,
- Daimlera i Grammera w 2018 r. w ramach efektywności energetycznej i pojazdów nowej energii,
- Broetjes Automation w 2016 r. i Cotesa w 2018 r. w ramach sprzętu lotniczego i astronautycznego,
- Rail Power Systems w 2016 r. i SMA Railway Technology w 2017 r. w ramach sprzętu kolejowego,
- Biotest w 2017 r. w ramach medycyny i urządzeń medycznych¹⁰.

Na uwagę zasługuje ranking największych eksporterów produktów *high-tech* w 2018 r. Na czele znalazły się Chiny (ponad 654 mld USD eksportu w 2017 r.), Niemcy (blisko 210 mld), Korea (ok. 193 mld), Stany Zjednoczone (ponad 156 mld), Singapur (ponad 155 mld), Francja (blisko 118 mld) i Japonia (111 mld)¹¹.

⁸ Źródłem są dane z kolejnych publikacji Statistisches Jahrbuch z lat 2003–2019, https://www.destatis.de/DE/Themen/Querschnitt/Jahrbuch/_inhalt.html [dostęp: 4.06.2020].

⁹ A. Rinke, *Premier Li says China, Germany could be economic 'dream team'*, Reuters, 27.05.2013, <https://www.reuters.com/article/us-china-germany-li-idUSBRE94Q0JZ20130527> [dostęp: 4.06.2020].

¹⁰ F. Diallo, N. Swanström, *Emerging Giant Shaking Up the EU?: Impacts, Challenges and Implications of China's Investment Frenzy in Europe*, Annex I, Institute for Security & Development Policy, Stockholm-Nacka 2020, s. 43–44, <https://isdp.eu/content/uploads/2020/03/Emerging-Giant-Shaking-up-the-EU-13.03.20-Final-w-Cover.pdf> [dostęp: 4.06.2020].

¹¹ IndexMundi, High-technology exports (current US\$) – Country Ranking, <https://www.indexmundi.com/facts/indicators/TX.VAL.TECH.CD/rankings> [dostęp: 4.06.2020].

W szybko rozwijających się, obopólnie korzystnych powiązaniach gospodarczych, następowały przesunięcia w układzie sił, rodząc napięcia i towarzyszące temu silne emocje.

Stosunki polityczne

Dokładne przedstawienie – niemal od początku intensywnych – kontaktów między przywódcami Niemiec i Chin jest niemożliwe; nawet ujęcie ich w formie kroniki byłoby zbyt obszerne.

Jako pierwsi w Chinach pojawili się Helmut Kohl i Franz Josef Strauss – politycy chadeccy, rywalizujący o fotel kanclerski po ewentualnym zwycięstwie CDU w wyborach w 1976 r. Kohl odwiedził ChRL w październiku 1974 r. Rozmawiał m.in. z Deng Xiaopingiem, który po 4-letnim zesłaniu powrócił do władzy, zostając pierwszym wicepremierem. Natomiast Strauss, sam starając się o zaproszenie, jako jeden z czołowych przeciwników Ostpolitik Willy’ego Brandta, przybył do Pekinu w styczniu 1975 r., gdzie został uhonorowany najpierw spotkaniem z Mao Zedongiem, a potem z przebywającym w szpitalu premierem Zhou Enlaiem. Działo się to w ramach powstałego po wizycie prezydenta Stanów Zjednoczonych Richarda Nixona globalnego strategicznego trójkąta. W tle pozostawał Henry Kissinger, już wtedy łączący funkcje doradcy ds. bezpieczeństwa narodowego oraz sekretarza stanu.

Kissinger, również niechętny wobec Brandta, odmiennie oceniał jego następcę, Helmuta Schmidta, sprawującego urząd od połowy maja 1974 r. We wrześniu 1975 r. podczas kolejnej wizyty w Pekinie zachęcił do współpracy z nim swych gospodarzy, którzy przyjęli Schmidta jako pierwszego kanclerza na przełomie października i listopada 1975 r. Ostatecznie i on spotkał się z Mao Zedongiem 30 października, czyli niecały rok przed śmiercią chińskiego przywódcy¹².

Schmidt zarówno jako kanclerz (do jesieni 1982 r.), jak i później wykazywał wyjątkowe zainteresowanie Chinami. Odwiedził je kilkanaście razy. Po raz ostatni był w Chinach w wieku 93 lat, wiosną 2012 r., aby spotkać się z dwoma dobrymi przyjaciółmi – Lee Kuan Yew, premierem Singapuru w latach 1959–1990, i Zhu Rongji, premierem ChRL w latach 1998–2003¹³. Krytycy, których w Niemczech nigdy nie brakowało, nazywali go – jak i wielu zwolenników

¹² M. Albers, *Britain, France, West Germany and the People's Republic of China, 1969–1982. The European Dimension of China's Great Transition*, Palgrave Macmillan, London 2016, s. 104–109; *Conversation between Federal Chancellor Schmidt and the Chairman of the Central Committee and the Politburo of the Chinese Communist Party, Mao Zedong, in Beijing*, 30,10,1975, Wilson Center. Digital Archive, <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/119985.pdf?v=fe85215bf13a9a0371d81e2374d0d8d9> [dostęp: 4.06.2020].

¹³ Schmidt swoje poglądy na temat Państwa Środka przedstawił w dwu książkach: *Nachbar China. Helmut Schmidt im Gespräch mit Frank Sieren* (2006) i *Ein letzter Besuch – Begegnungen mit der Weltmacht China. Gespräch mit Lee Kuan Yew* (2013).

współpracy z Chinami (a byli nimi wszyscy jego następcy w Urzędzie Kanclerskim) – pejoratywnie „*China-Versteher*” („rozumiejący Chiny”). W istocie jednak Schmidt wyróżniał się wśród osób ją popierających motywacją. Fascynacja przeszłością i cywilizacją Chin prowadziła go do uznania konieczności rezygnacji z wyniosłości Zachodu i zastąpienia jej należnym szacunkiem dla najstarszej kultury (*Kulturnation*) świata. Stwarzało to głębsze podstawy dla uznawania ChRL jako równouprawnionego partnera¹⁴.

Kontynuatorem polityki intensywnego zaangażowania został Kohl, który po śmierci w 2017 r. również doczekał się w Chinach ciepłych słów uznania, jako „dobry przyjaciel Chin”¹⁵. W ciągu 16 lat na stanowisku kanclerza odwiedził on Chiny czterokrotnie, w latach 1984, 1987, 1993 i 1995¹⁶.

Dwu ostatnim wizytom Kohla poświęcone zostanie nieco uwagi. O wizycie Kohla w Chinach w listopadzie 1993 r. do „Chicago Tribune” dotarły, niepokojące już w tytule, doniesienia jej „azjatyckiego” korespondenta: „Interesy przede wszystkim, żadnej dyskusji o prawach człowieka”. Wątpliwości zresztą co do uzyskanych korzyści, czy raczej ich perspektyw, nie brakowało. Sam Kohl przekonywał: „Każde państwo ma prawo podejmować decyzje. [...] Ostatecznie rywalizujemy ze sobą na międzynarodowych rynkach. Czasami my otrzymujemy kontrakty, czasami otrzymują je nasi przyjaciele. Wygląda, jak gdyby tym razem to nam się powiodło”¹⁷. Uznanie sukcesu wymagało przyjęcia za podstawowe, jeśli nie jedyne, kryterium wartość projektów gospodarczych do realizacji we współpracy z Chinami. Nie brakowało też pytań co do szczegółów, lecz nawet przyjmując górną kwotę, wynikającą z najkorzystniejszego sposobu sumowania kwot z listów intencyjnych, było to niewiele ponad 4 mld USD.

W dwa lata później korespondent „New York Timesa” w Berlinie, tuż przed ostatnią wizytą Kohla w Chinach, pisał, że znowu celem podróży jest handel, i by rozszerzyć dostęp do rynku chińskiego dla niemieckich firm, kanclerz jest gotów stawić czoła protestom obrońców praw człowieka w Niemczech. Było już wówczas wiadomo, że rezultaty poprzedniej wizyty były o połowę mniejsze, poniżej 2 mld USD. Kohlowi towarzyszyć miało 46 przywódców biznesu – najliczniejsza grupa, jaką kiedykolwiek zabrał w podróż zagraniczną. Rozważano też uwzględnienie w ofercie dostaw broni. Kohl odwiedził ponadto – jako

¹⁴ J. Hubschmid, *Helmut Schmidt und China – ein Rückblick*, Inter:Culture:Capital, 17.11.2015, <https://interculturecapital.de/helmut-schmidt-und-china-ein-rueckblick/> [dostęp: 4.06.2020].

¹⁵ G.N. Tzogopoulos, *A friend of China, Helmut Kohl, passes away*, China.org.cn, 19.06.2017, http://www.china.org.cn/opinion/2017-06/19/content_41056323.htm [dostęp: 4.06.2020].

¹⁶ L.W. Zyblikiewicz, *Stosunki Niemiec z mocarstwami wschodzącymi*, „Przegląd Zachodni” 2015, nr 4, s. 87–110.

¹⁷ U. Schmetzer, *In Kohl's China Visit, Business Comes First No Discussion About Human Rights*, „Chicago Tribune”, 17.11.1993 [tłum. L.Z.].

pierwszy przywódca z Zachodu po wydarzeniach z Placu Tiananmen – jednostkę wojskową w Tiencin¹⁸.

Choć Kohl różnił się od poprzednika i dwojga następców – Gerharda Schrödera i Angeli Merkel, także w istotnych sprawach łączyła ich gotowość do pogłębiania i poszerzania niemiecko-chińskiej współpracy. To właśnie kancierzom przyszło dźwigać główny ciężar zapewnienia jej ciągłości. Choć wsparcie od ministrów spraw zagranicznych, których możliwości działania zwiększało zajmowanie równocześnie stanowiska wicekanclerza i przywódcy partii współtworzącej rząd, otrzymywali różne.

Hans-Dietrich Genscher należy do polityków wyjątkowo aktywnie wspierających współpracę Niemiec z ChRL. Jeszcze jako minister spraw wewnętrznych odwiedził Chiny, a później był w nich kilkakrotnie. Pod koniec października 1985 r. spotkał się z Deng Xiaopingiem oraz Li Pengiem. Podczas wizyty jesienią 1988 r. wraz z Qian Qichen, ministrem spraw zagranicznych w latach 1988–1998, uzgodnił coroczne konsultacje polityczne. Wówczas też rozmawiał z politykami, których drogi miały się rozejść. Jednym z nich był ówczesny Sekretarz Generalny Komunistycznej Partii Chin Zhao Ziyang, a drugim premier Li Peng. Pierwszy z nich opowiadał się za poszukiwaniem porozumienia z protestującymi studentami. 24 czerwca 1989 r. został usunięty ze stanowiska i pozostawał do końca życia w *de facto* areszcie domowym; zmarł w wieku 86 lat w 2005 r. Li Peng – młodszy o blisko 10 lat, adoptowany syn Zhou Enlaia – będąc premierem od marca 1988 r. (do marca 1998 r.) opowiadał się za stłumieniem protestów siłą. Decyzję ostatecznie podjął Deng Xiaoping. Siłowe rozwiązanie na Placu Niebiańskiego Spokoju nastąpiło 4 czerwca 1989 r. Wydarzenia z wiosny 1989 r. mocno odbiły się na stosunkach między Genscherem a Qianem, lecz to właśnie im udało się, podczas pobytu w Nowym Jorku na kolejnej sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ w 1990 r., rozpocząć przywracanie wzajemnych stosunków.

Niestety w stosunkach z ChRL następca Genschera miał bilans dużo gorszy. Klaus Kinkel odwiedził Chiny dwukrotnie – w 1992 i 1996 r. Drugiej wizycie towarzyszyło spore zamieszanie, związane z pechową konferencją poświęconą Tybetowi. Zorganizowanie konferencji przez partię liberalną, której przewodniczył Kinkel, umożliwiło władzom Chin wyrażenie sprzeciwu wobec naruszenia wyznaczanych przez nie granic, jeśli chodzi o stosunek wobec kwestii Tybetu i Dalajlamy. Minister spraw zagranicznych RFN został potraktowany niemal jako *persona non grata*. Pośrednio skutkiem było osłabienie pozycji przetargowej. Doszło do wycofania zaproszenia dla Kinkla, nie ukrywając, że możliwa jest też zmiana stosunku do niemieckiego biznesu. Ostatecznie po dużych wysiłkach ze strony niemieckiej, Kinkel odwiedził Pekin w październiku 1996 r. Wkrótce

¹⁸ S. Kinzer, *Kohl to Visit China; To Woo Trade, He Braves Rights Protests*, „New York Times”, 9.11.1995, <https://www.nytimes.com/1995/11/09/world/kohl-to-visit-china-to-woo-trade-he-braves-rights-protests.html> [dostęp: 4.06.2020].

po jego wizycie, w listopadzie, do Pekinu przybył prezydent Roman Herzog. Była to rewizyta po pobycie Jiang Zemina w Niemczech w lipcu 1995 r. Podczas pobytu Herzoga w Chinach obaj prezydenci podpisali 4 porozumienia o współpracy finansowej i technicznej. Co więcej, w ostatnim kwartale 1996 r. doszło do podpisania kilku dużych transakcji, których stroną były m.in. Mercedes Benz, Kogel Trailer, Bayer AC i BASF¹⁹.

Ocena rezultatów pierwszych 25 lat stosunków niemiecko-chińskich nie jest jednoznaczna. Z jednej strony dane statystyczne, nie tylko gospodarcze, brzmią niepozornie. W publikacji z 2000 r. można przeczytać o rekordowych obrotach handlowych w wysokości blisko 29 mld DM. Warto dostrzec, że już ponad 10 lat wcześniej doszło do zmiany – jeśli do 1988 r. Niemcy miały nadwyżki w handlu, to później pojawiał się deficyt, sięgający 7 mld. Według bazy danych MFW w 2000 r. eksport Niemiec do Chin zbliżał się do 8,7 mld USD, a import z Chin przekraczał 15,7 mld USD. Oznaczało to udział Chin w blisko 1,6% eksportu i 3,2% importu Niemiec. Niemieckie inwestycje bezpośrednie w Chinach w latach 1978–1993 szacowano na ok. 2 mld USD, 1,2 mld w 1994 r. i 1,7 mld w 1995 r. Ustępowały one znacznie inwestycjom amerykańskim i japońskim, z których każdą oceniano na 14 mld USD. Pomoc Niemiec na rzecz rozwoju przekraczała 5 mld DM, co oznaczało, że od 1994 r. tylko Japonia przekazywała na nią więcej. Liczbę studiujących i uczących się młodych Chińczyków w Niemczech szacowano na 10 tys.²⁰

Z drugiej strony niemal od samego początku tworzone sieć powiązań, zawierano porozumienia, budowano instytucje. Przykładowo można wymienić choćby umowy: o współpracy naukowej i technologicznej z 1978 r., o współpracy w sferze kultury z 1979 r., czy o ochronie inwestycji z 1983 r. Pojawiło się tak wiele instytucji, że nie sposób ich wymieniać, nie mówiąc już nawet o próbie zwięzłego podsumowywania osiągniętych rezultatów. Częstokwym natomiast świadectwem ciągłych wysiłków może być choćby informacja, że Wspólny Komitet ds. Współpracy Naukowej i Technologicznej spotkał się w grudniu 1999 r. po raz piętnasty²¹. Jeśli obecnie nie powinno się tracić z pola widzenia dwoistego charakteru Chin, postrzegania ich jako mocarstwa gospodarczego, a równocześnie kraju rozwijającego się i przezwyciężającego odziedziczone słabości, to o ile trudniej było dostrzec możliwości i perspektywy Chin w latach 90.

¹⁹ *Chinese Diplomacy, Western Hypocrisy and the U.N. Human Rights Commission*, Human Rights Watch/Asia, March 1997, Vol. 9, No. 3, <https://www.hrw.org/reports/pdfs/c/china/china973.pdf> [dostęp: 4.06.2020]; *China and Europe since 1978: A European Perspective*, ed. R.L. Edmonds, Cambridge University Press, New York 2002; zob. Szerzej Junli Gu, *China-Deutschland. Zusammengestellt vom des Staatsrats der VR China*, China Intercontinental Press, Beijing 2005.

²⁰ K. Rupprecht, *Germany's Policy towards China and the SARs of Hong Kong and Macau*, [w:] *Europe, China and the two SARs: Towards a New Era*, eds. M.S. Neves, B. Bridges, Palgrave Macmillan, Basingstoke 2000, s. 63–69; Junli Gu, *op. cit.*

²¹ K. Rupprecht, *op. cit.*, s. 63; *China and Europe since 1978...*, *op. cit.*

Po wyborach w końcu września 1998 r. Kohl ustąpił miejsca Gerhardowi Schröderowi, przywódcy socjaldemokratów. Zielonym w rządzie „czerwono-zielonym” przewodził Joschka Fischer. Rząd ten istniał niewiele ponad 7 lat, lecz jego znaczenie dla stosunków z ChRL trudno byłoby przecenić. Polityka Schrödera wobec Chin także wzbudzała i wzbudza nadal silne kontrowersje. Nacisk położyć można w niej na trzy elementy:

- 1) jej ciągłość zarówno w stosunku do poprzednika, jak i – co z czasem miało się dopiero okazać – następczyni,
- 2) szybkość i energię działań w realizacji celów,
- 3) brak niezbędnego wsparcia ze strony Fischera.

Schröder odwiedził Chiny sześciokrotnie – dwa razy w 1999 r., a następnie w październiku 2001 r. oraz w grudniu 2002, 2003 i 2004 r. Pierwsza podróż była niezamierzonym skutkiem dwu przyczyn. W czasie prezydentury Niemiec w Unii 13 maja 1999 r. miało dojść do drugiego szczytu Chiny–UE w Pekinie. Musiano go jednak odwołać po zbombardowaniu przez lotnictwo NATO ambasady Chin w Belgradzie i śmierci 3 chińskich obywateli oraz decyzji kanclerza, by zareagować na zbombardowanie podróżą do Pekinu w celu wyrażenia na miejscu słów ubolewania i przeprosiny²².

Wizyta w dniach 2–5 listopada 1999 r. miała już charakter oficjalny. Podczas rozmowy Schrödera premierem Zhu Rongji 4 listopada doszło do ustalenia reguł współpracy, zwłaszcza gospodarczej. Różnice stanowisk co do praw człowieka i demokracji nie miały jej jednak zakłócać²³.

Stanowisko Schrödera było jasne i konsekwentne. Był on przekonany o trafności koncepcji „*Wandeldurch Handel*” („zmiany poprzez handel”). Szerzej ujmując: sądził, że w Chinach wraz z gospodarczym unowocześnieniem będzie iść w parze społeczne otwarcie. Był też mocno przekonany, że Chiny zmierzają ku demokratycznemu społeczeństwu. Natomiast skłaniał się ku temu, aby nie naciskać w kwestiach bardziej szczegółowych – metod i środków oraz czasu i tempa.

Schröder będąc skupionym na gospodarce i znając się na niej, myślał pragmatycznie o interesach Niemiec. Lecz co najmniej równe znaczenie miały – nadciągające z ogromną siłą – zmiany globalnego ładu. Widać to szczególnie wyraźnie w jego przemyśleniach z 2008 r.²⁴ Według niego rodzący się ład cechuje wielość biegunów, lecz także niesie on z sobą wyzwania globalne, którym nie sposób będzie podołać bez głębokiego zaangażowania Chin. Choć tekst Schröder

²² *Contemporary China: The Dynamics of change at the start of the new millennium*, eds. P.W. Preston, J. Haacke, Routledge, London 2003, s. 303.

²³ Ming Wan, *Human Rights in Chinese Foreign Relations: Defining and Defending National Interests*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 2001, s. 74; Ch. Schnellbach, J. Man, *Germany and China: Embracing a Different Kind of Partnership?*, „C A P Working Paper”, September 2015, s. 3.

²⁴ G. Schröder, *Warum wir Peking brauchen*, „Die Zeit”, 17.07.2008, <https://www.zeit.de/2008/30/China> [dostęp: 4.06.2020].

napisał już jako były kanclerz, jeszcze pełniąc swój urząd działał zgodnie z takim podejściem. Niemcy Schrödera należały do świata, w którym „jednobiegunowa chwila” już wyraźnie minęła.

Niestety zupełnie inaczej było z Fischerem. Christopher Schnellbach i Joyce Man zwracają uwagę, że odwiedził on Chiny dopiero 2000 r.²⁵ Według „People’s Daily” jego spotkanie 12 grudnia z Tang Jiaxuanem miało przebieg raczej rutynowy, choć z wtrętem o „szczerej atmosferze”. Tę mogłoby wyjaśniać zdanie z innego źródła, że Fischer ciągle powracał do kwestii prześladowań Falun Gong i innych mniejszości oraz kulturowej autonomii Tybetu²⁶.

Natomiast rozgłosu nabrała jego druga (nie licząc konferencji ministrów spraw zagranicznych ASEM w maju 2001 r.) i ostatnia wizyta. Była ona częścią 10-dniowej podróży azjatyckiej, rozpoczętej w Indiach i kontynuowanej w Bangladeszu, na Sri Lance i w Pakistanie. Dzień przed spotkaniem z nowym ministrem spraw zagranicznych ChRL Li Zhaoxingiem, 14 lipca 2004 r., w „Handelsblatt” ukazał się wywiad już w tytule wyjaśniający, że celem wizyty jest pozyskanie poparcia dla starań Niemiec o uzyskanie stałego miejsca w Radzie Bezpieczeństwa ONZ dla Niemiec. Demonstrowana w wywiadzie pewność siebie Fischeraskłania do pytania o jego znajomość Karty ONZ. Z kolei uwagi dotyczące Chin świadczą o sporej niefrasobliwości. Chiny dla Niemiec, powiedział Fischer, to „bardzo ważny partner” („*ganzwichtiger Partner*”). Wraz z Indiami określił je on jako „czołowe mocarstwa XXI w.”, ze względu na fakt bycia „najludniejszymi narodami”. Nie zabrakło pouczenia Chin o niezbędności panowania prawa i demokracji²⁷. W Pekinie Fischer spotkał się z ministrem spraw zagranicznych Li Zhaoxingiem i został przyjęty przez premiera Wen Jiabao. Nie zabrakło uprzejmości, wymiany zapewnień o znaczeniu przywiązywanym przez obie strony do dwustronnych stosunków, a nawet intelektualnych pojedynków – z przywoływaniem Konfucjusza i Hegla. Jednak uderzającym akcentem – zwłaszcza konferencji prasowej – było wyrażenie zniecierpliwienia Chin. Przyszło Fischerowi wysłuchać nie pozostawiającego wątpliwości przesłania – Chinom nie są potrzebne pouczenia²⁸.

²⁵ Ch. Schnellbach, J. Man, *op. cit.*

²⁶ *Chinese, German FM’s Discuss Bilateral Relations*, „People’s Daily”, http://en.people.cn/english/200012/13/print20001213_57668.html [dostęp: 4.06.2020]; *Survey of European Democracy Policies, 2000–2006*, ed. R. Youngs, FRIDE, Madrid 2006, s. 13.

²⁷ *Fischer wirbt für deutschen Sicherheitsratssitz*, „Handelsblatt”, 14.07.2004, <https://www.handelsblatt.com/politik/deutschland/aussenminister-in-indien-und-peking-fischer-wirbt-fuer-deutschen-sicherheitsratssitz/2362882.html?ticket=ST-8492609-yN0aCzrKOqr6QUSdIyPg-ap5> [dostęp: 4.06.2020].

²⁸ *Fischer Frank With China*, „Deutsche Welle”, 15.07.2004, <https://www.dw.com/en/fischer-frank-with-china/a-1267830>; *Schlagabtausch mit Konfuzius und Hegel*, „Stern”, 15.07.2004, <https://www.stern.de/politik/deutschland/fischer-in-china-schlagabtausch-mit-konfuzius-und-hegel-3080122.html>; *German Press Review: Candid in China*, „Deutsche Welle”, 16.07.2004, <https://www.dw.com/en/german-press-review-candid-in-china/a-1268824>; *Li Zhaoxing Holds Talks with Federal Vice-Chancellor and Foreign Minister of Germany*, Embassy of the People’s Republic of

Zdaniem May-Britt Stumbaum,

Joshka Fischer, który bardzo rzadko odwiedzał Chiny, był jedynym ministrem, który zajmował się naruszeniami praw, by otrzymać przed rzeszą dziennikarzy podczas swej ostatniej wizyty [...] *ad hoc* 18-minutową odpowiedź [...]”²⁹.

W końcu czerwca 2000 r. oficjalną wizytę w Niemczech złożył premier Zhu Rongji. W listopadzie 2001 r. Niemcy odwiedził Hu Jintao, jeszcze jako wiceprezydent. W kwietniu 2002 r. miała miejsce druga już państwowa, 4-dniowa wizyta prezydenta Jiang Zemina. W maju 2004 r. doszło do pierwszej z sześciu wizyt w Niemczech premiera Wen Jiabao. Wraz z Schröderem podpisał on wówczas wspólną deklarację o „strategicznym partnerstwie w globalnej odpowiedzialności”, wprowadzającą mechanizm corocznych spotkań premierów obu rządów³⁰. Uwieńczeniem tej fazy była wizyta, już jako prezydenta, Hu Jintao w listopadzie 2005 r.

W relacjach niemiecko-chińskich trudno przecenić rolę socjaldemokraty Franka-Waltera Steinmeiera. Ten wieloletni bliski współpracownik Schrödera został ministrem spraw zagranicznych w rządzie koalicyjnym stworzonym przez Angelę Merkel. Schnellbach i Man trafnie piszą o krótkim sprzeciwie (*a short backlash*) wobec – zdaniem krytyków, wśród których była również Merkel – na zbyt jednostronnej i ustępliwej polityki Schrödera wobec władz ChRL. Tymczasem Steinmeier kierował Auswärtiges Amt od listopada 2005 r. do końca października 2009 r. oraz od grudnia 2013 r. do końca stycznia 2017 r., aż do objęcia urzędu prezydenta. Jego zaangażowanie w politykę zagraniczną i na tym stanowisku odróżnia go od bezpośrednich poprzedników, jednak jeśli chodzi o stosunki z Chinami, kluczową rolę odgrywał on w latach 2006–2008.

Wprawdzie trudno to sobie wyobrazić, lecz kontynuacja polityki poprzedników Merkel (nie tylko Schrödera) wobec Chin była początkowo naprawdę zagrożona. Utrudniają dostrzeżenie tego wysiłki i osiągnięcia kilkunastu lat, od jesieni 2008 r., polityki chińskiej Merkel. Ponieważ w Niemczech, obok aprobujących tę politykę, nadal nie brakuje osób skłonnych do jej potępiania, zapewne w pamięci pozostaną niemal podobne oceny polityki Merkel wobec ChRL, jakimi obdarzano jej poprzednika.

Dwie pierwsze podróże do Chin Merkel odbyła już w maju 2006 r. i w sierpniu 2007 r. Podczas pierwszej podkreślano, że mówi ona nie tylko o biznesie, lecz

China in New Zealand, 15.07.2004, <http://www.chinaembassy.org.nz/eng/xw/t143230.htm> [dostęp: 4.06.2020].

²⁹ M.-B. Stumbaum, *Engaging China – Uniting Europe? EU Foreign Policy towards China*, [w:] *European Foreign Policy in an Evolving International System. The Road towards Convergence*, eds. N. Casarini, C. Musu, Palgrave Macmillan, Basingstoke 2007, s. 71.

³⁰ *Partnerschaft in globaler Verantwortung, Gemeinsame deutsch-chinesische Erklärung anlässlich des Besuchs des Ministerpräsidenten der Volksrepublik China, Wen Jiabao, vom 2.–5. Mai 2004*, China Internet Information Center (CIIC), http://german.china.org.cn/archive2006/txt/2006-05/17/content_2237912.htm [dostęp: 4.06.2020].

i o prawach człowieka, statusie Iranu jako mocarstwa nuklearnego, podrabianych i pirackich towarach oraz o dumpingu. Jednak także jej towarzyszyło 40 przywódców biznesu, a najważniejszym rezultatem wydawała się być umowa o wspólnej budowie 400 pociągów Transrapid z udziałem Siemens. Poza Pekinem odwiedziła Szanghaj³¹. W sierpniu 2007 r. odbyła kolejną podróż do Chin, a przedmiotem dyskusji nadal pozostawał Transrapid. Po przybyciu 27 sierpnia do Pekinu spotkała się z prezydentem Hu Jintao, premierem Wen Jiabao oraz – co podkreślano z naciskiem – z przedstawicielami opozycji oraz społeczeństwa obywatelskiego. Merkel przekonywała gospodarzy, że podczas Igrzysk Olimpijskich świat będzie się przyglądać wolności słowa i mediów w Chinach³².

Mimo zaangażowania Merkel i dużego wsparcia Steinmeiera, Transrapid okazał się fiaskiem. Być może jedyną jego szansą były Chiny – poza Chinami i próbnymi odcinkami działają Linimo w Japonii (8,9 km) i Incheon Airport w Korei (6,1 km). Wprawdzie w sierpniu 2008 r. podjęto decyzję o budowie w technologii Maglev linii kolejowej Szanghaj–Hangzhou wydłużonej do prawie 200 km, lecz kilka miesięcy później decyzję zawieszono, a zbudowanie do końca października 2010 r. między obu tymi miastami linii kolejowej dla pociągów z prędkością 350 km/h przekreśliło ostatecznie cały projekt³³. Jedyną pozostałością po Transrapid jest zainaugurowana w grudniu 2002 r. linia licząca 30 km, łącząca port lotniczy z centrum finansowym Szanghaju³⁴.

Pierwsze wizyty Merkel w Chinach nie wyrządziły większej szkody wzajemnym stosunkom, zwłaszcza gospodarczym. Gospodarze, z małymi wyjątkami, pozostawali grzeczni i uprzejmi, wysłuchiwali niemieckich przedstawicieli z uwagą, często zamierzali korzystać z cudzych doświadczeń, zachowując dla siebie prawo rozstrzygania, co jest w interesie Chin, a co jest z nim sprzeczne. I coraz bardziej wydawali się być przekonani, że tym razem czas gra na ich korzyść.

W przypadku polityki Niemiec nie chodzi nawet o to, że krytykowane przez Schrödera „rytuały”, wykonywane z myślą o opinii publicznej w Niemczech,

³¹ *Merkel Talked More Than Business in Beijing*, „Deutsche Welle”, 22.05.2006, <https://www.dw.com/en/merkel-talked-more-than-business-in-beijing/a-2028195> [dostęp: 4.06.2020].

³² *Merkel to Focus on Climate, business in China, Japan*, Environmental News Network, 23.08.2007, <https://www.enn.com/articles/22218-merkel-to-focus-on-climate,-business-in-china,-japan>; *Merkel Calls on China to Respect International Rules*, „Deutsche Welle”, 27.08.2007, <https://www.dw.com/en/merkel-calls-on-china-to-respect-international-rules/a-2753209>; *Merkel Talks Human Rights, Meets Government Critics in China*, „Deutsche Welle”, 28.08.2007, <https://www.dw.com/en/merkel-talks-human-rights-meets-government-critics-in-china/a-2755135> [dostęp: 4.06.2020].

³³ *Maglev finally given approval*, China.org.cn, http://www.china.org.cn/china/national/2008-08/18/content_16258686.htm; *Shanghai Suspends Maglev Project*, „Caijing”, 6.03.2009, www.caijing.com.cn [dostęp: 4.06.2020].

³⁴ *Transrapid Diplomacy*, „Deutsche Welle”, 29.12.2002, <https://www.dw.com/en/transrapid-diplomacy/a-723664> [dostęp: 4.06.2020].

nie stanowiły nawet jej erzacu. Problemem nie był nawet dokument chadecki o polityce wobec Azji, choć to on bezpośrednio skłonił do zabrania głosu byłego kanclerza³⁵. Trudno byłoby znaleźć w działaniach chadeckiej kanclerz ślady realizacji postulatów tam zgłaszanych.

W „Financial Times” początkiem stycznia 2008 r. pojawił się wywiad z Angelą Merkel³⁶. Dzięki wiedzy o zachodzących zmianach w ostatnich ponad 10 latach, od globalnego kryzysu finansowego, uderza zdumiewający obraz świata, jaki się z niego wyłania. Uwaga rozmówców ograniczyła się do partnerstwa transatlantyckiego, Bliskiego i Środkowego Wschodu, stosunków z Rosją, polityki energetycznej, Konstytucji UE, rozszerzenia UE na Bałkany i polityki wewnętrznemieckiej. Chiny zostały wymienione mimochodem – raz w parze z Japonią, a drugi raz z Indiami. Obraz ówczesnego świata odzwierciedlony w wywiadzie Merkel odbiegał od rzeczywistości.

W stosunkach z Chinami główny ciężar w latach 2006–2008 spadł na Steinmeiera. Oceniając go, trzeba wyjść poza ściśle dwustronne kontakty. Gdy po odwiedzeniu Korei i Japonii, 22 lutego 2006 r. przybył do Pekinu, mógł traktować ministra spraw zagranicznych ChRL Li Zhaoxing jako starego znajomego, dzięki wcześniejszym spotkaniom. Starli się oni jednak ostro w sprawie „Technologieklaus”, czyli przywłaszczania sobie przez Chiny na różne sposoby technologii i naruszania praw własności intelektualnej. W związku z tym pojawiła się także kwestia Transrapidu. Podobnie wyglądała rozmowa w tym samym dniu z premierem Wen Jiabao. Ponadto spory wzbudzały rywalizacja o dostęp do źródeł energii, zwłaszcza w Afryce, oraz program nuklearny Iranu. W podróży Steinmeierowi towarzyszyli liczni przedsiębiorcy, choć raczej średniej i małej wielkości. Także rozmowy 23 lutego z prezydentem Hu Jintao postrzegano jako wstęp do majowej wizyty Merkel³⁷.

Zupełnie inna rola przypadła w udziale Steinmeierowi niecałe dwa lata później. Zaczęło się od przyjęcia w niedzielę 23 września 2007 r. w Urzędzie Kanclerskim przez Merkel – stojącego na czele tybetańskiego rządu na wygnaniu – Dalaj Lamy. Było to rzeczywiście „historyczne spotkanie”, choć

³⁵ CDU/CSU, *Asien als Strategische Herausforderung und Chance für Deutschland und Europa*, Asienstrategie der CDU/CSU-Bundesfraktion Beschluss, 23 Oktober 2007.

³⁶ Q. Peel, B. Benoit, *Interview with Angela Merkel*, „Financial Times”, 2.01.2007, <https://www.ft.com/content/fd3d430e-9a5b-11db-bbd2-0000779e2340> [dostęp: 4.06.2020].

³⁷ H. Reuter, *Hinter verschlossener Türgehtes zur Sache*, „Nordwest Zeitung”, 24.02.2006, https://www.nwzonline.de/politik/hinter-verschlossener-tuer-geht-es-zur-sache_a_6,1,2361261728.html; Steinmeier mahnt verlässliche Rechte in China an, „Der Tagesspiegel”, 22.02.2006, <https://www.tagesspiegel.de/politik/china-steinmeier-mahnt-verlaessliche-rechte-in-china-an/687388.html>; A. Lorenz, *Technology Theft Dominates Beijing Visit*, „Spiegel”, 23.02.2006, <https://www.spiegel.de/international/steinmeier-in-china-technology-theft-dominates-beijing-visit-a-402710.html>; Hu Jintao Meets with German Foreign Minister Steinmeier, Embassy of the People's Republic of China in the Kingdom of Lesotho, 23.02.2006, <http://ls.chineseembassy.org/eng/xwd/t238332.htm> [dostęp: 4.06.2020].

o zaskakujących skutkach dla wszystkich trzech zainteresowanych stron. Z całą pewnością została jednak przekroczona ważna granica, przed której naruszeniem przestrzegali Chiny. Politycy niemieccy, w tym i ministrowie, spotykali się wcześniej i później z Dalaj Lamą, a co najmniej jeszcze raz spotkała się z nim Merkel (wcześniej miało to już miejsce, gdy znajdowała się ona w opozycji), lecz już prywatnie, w październiku 2009 r.³⁸

Jesienią 2007 r. odpowiedź Chin była gwałtowna i co gorsze boleśnie odczuwalna dla Niemiec. Lista odwodowywanych spotkań, wizyt i kontaktów szybko wydłużała się. Nie doszło nawet do tradycyjnego – przy okazji sesji ZO ONZ – spotkania Steinmeiera z nowym, od końca kwietnia 2007 r. ministrem spraw zagranicznych, Yang Jiechi. Wycofano także zaproszenie dla minister sprawiedliwości, która miała rozmawiać o prawie patentowym³⁹.

Okazją dla Niemiec do wydobycia się z głębokiej zapaści stała się konferencja ministrów spraw zagranicznych Stanów Zjednoczonych, Rosji, Chin, Wielkiej Brytanii, Francji i Niemiec w Berlinie, dotycząca polityki nuklearnej Iranu. Ze strony Chin przybył na nią wspomniany Yang Jiechi. Steinmeier był najwłaściwszym rozmówcą, jako że od początku zajmował jednoznacznie krytyczne stanowisko wobec tego, co uczyniła Merkel⁴⁰.

Rezultatem konferencji był dość krótki dokument ze spotkania ministrów 22 stycznia 2008 r., przygotowany przez stronę chińską dwa dni później⁴¹. W oczyszczeniu się kilka powtarzanych zasad, jakie mają obowiązywać oba państwa: wzajemne szacunek i korzyści, równość, nieingerencja w sprawy wewnętrzne, prawdziwe zrozumienie i dbałość o główne troski drugiej strony. Podsumowując poprzedzającą spotkanie wymianę informacji, Yang Jiechi powiedział, że

Niemcy dały jasno do zrozumienia, że będą rozwijać stosunki zgodnie z zasadami wzajemnego szacunku, równości i dbałości o troski drugiej strony oraz nadal prowadzić zdecydowanie politykę jednych Chin, uznawać Tajwan i Tybet za część ich terytorium, stanowczo

³⁸ *Merkel Meets Dalai Lama Despite Chinese Criticism*, „Deutsche Welle”, 23.09.2007, <https://www.dw.com/en/merkel-meets-dalai-lama-despite-chinese-criticism/a-2793322>; *German leaders zigzag in relations to Dalai Lama*, „Deutsche Welle”, 18.02.2010, <https://www.dw.com/en/german-leaders-zigzag-in-relations-to-dalai-lama/a-5254973>; *Merkel, Dalai Lama Meet in Berlin Over China's Objection*, Voice of America, 27.10.2009, <https://www.voanews.com/archive/merkel-dalai-lama-meet-berlin-over-chinas-objection> [dostęp: 4.06.2020].

³⁹ *Beijing cancels another meeting with German minister*, AsiaNews, 25.09. 2007, <http://www.asianews.it/news-en/Beijing-cancels-another-meeting-with-German-minister-10392.html>; E. Kirschbaum, *Germany Says China Cancels Human Rights Meeting*, Reuters, 13.10.2007, <https://www.reuters.com/article/uk-germany-china/germany-says-china-cancels-human-rights-meeting-idUKL1362552920071013?edition-redirect=uk> [dostęp: 4.06.2020].

⁴⁰ *Steinmeier's bad example*, „New York Times”, 14.05.2008, <https://www.nytimes.com/2008/05/14/opinion/14iht-edgermany.1.12879647.html> [dostęp: 4.06.2020].

⁴¹ *Yang Jiechi Meets with German Foreign Minister Steinmeier*, Botschaft der Volksrepublik China in der Bundesrepublik Deutschland, 24.01.2008, <http://de.china-embassy.org/det/jj/t402690.htm> [dostęp: 4.06.2020]; w Pressemitteilungen 2008 w archiwum AuswaertigesAmt nie znaleziono żadnej wzmianki na ten temat.

sprzeciwiać się tajwańskiemu „referendum na temat przyłączenia się do Narodów Zjednoczonych” i powstrzymywać się od wspierania lub zachęcania do jakiegokolwiek wysiłku w poszukiwaniu niepodległości Tybetu [...]”⁴².

W krótkiej wypowiedzi Steinmeiera nie znalazło się nic, co można by odczytać jako zastrzeżenie wobec wypowiedzi chińskiego ministra; sam natomiast dodał zasadę patrzenia w przyszłość. W tekście znajduje się określenie „*forward-looking*”, lecz jeśli Steinmeier użył słowa „*vorausschauend*”, czyli przewidujący, to byłby to także komentarz do wrześniowej decyzji, z której tak duże korzyści wyciągnęły Chiny. Wnioski narzucają się jednoznaczne – Steinmeierowi udało się złagodzić skutki poważnego błędu popełnionego przez Merkel we wrześniu. Działał jednak w bardzo trudnej sytuacji, dlatego jego chiński partner przeforsował zasady, które brzmiały wprawdzie ogólnie, lecz stwarzały ramy, w których rozwijać się będą od tamtego czasu stosunki polityczne między ChRL a Niemcami.

Jeszcze przed podróżą Steinmaiera do Chin rzecznik niemieckiego MSZ oświadczył, że „Chiny są zbyt dużym krajem dla ludzi z zewnątrz [spoza Chin – L.Z.], by mogli oni dyktować, jak organizować rozwój”⁴³. Trudno sobie wyobrazić, by ta opinia nie była uzgodniona. Przy okazji warto zwrócić uwagę na dwa teksty, dowodzące przesunięć – wręcz o charakterze tektonicznym w globalnym układzie – sił na Steinmeiera w ciągu kolejnych miesięcy. Były to wywiad dla tygodnika „*Spiegel*” z początku sierpnia oraz informacje Deutsche Welle dotyczące wizyty wicepremiera ChRL Zhang Dejianga w Niemczech na początku września. Steinmeier przybył do Chin 13 czerwca 2008 r. Jego pobyt trwał tylko trzy dni, lecz okoliczności spowodowały, że był on odmienny od poprzednich i późniejszych wizyt. W Pekinie jego rozmówcami byli – poza Yangiem – premier Wen Jiabao i Dai Bingguo, najbliższy współpracownik prezydenta Hu Jintao w sprawach międzynarodowych. Z Pekinu Steinmeier udał się do Chongqing, jednego z czterech miast wydzielonych. Zakończył podróż w prowincji Syczuan, dotknętej w maju potężnym trzęsieniem ziemi. Najpierw przybył do Chengdu, stolicy prowincji, a potem do miasta Dujiangyan, gdzie spotkał się z misją niemieckiej Federalnej Agencji Pomocy Technicznej. Podczas tej wizyty postanowiono wznowić różne przerwane projekty w ramach współpracy chińsko-niemieckiej⁴⁴.

⁴² Yang Jiechi Meets with German Foreign Minister Steinmeier, *op. cit.*

⁴³ Steinmeier to visit quake-hit China region, *The Local*, 12.06.2008, <http://www.thelocal.de/20080612/12441> [dostęp: 4.06.2020].

⁴⁴ *Ibidem*; H. Sanderson, German foreign minister visits China as dust settles over Tibet row, *Taiwan News*, 13.06.2008, <https://www.taiwannews.com.tw/en/news/673751>; Bundesanstalt Technisches Hilfswerk, Foreign Minister Frank-Walter Steinmeier visits THW team in China, 15.06.2008, https://www.thw.de/SharedDocs/Meldungen/EN/Pressemitteilungen/international/2008/06/meldung_004_china_aa.html?nn=926958¬First=true&idImage=954366&selfId=982982; 'We Cannot Simply Change China with a Cabinet Decision'. Interview with Frank-Walter Steinmeier, „*Spiegel*”, 5.08.2008, <https://www.spiegel.de/consent-a-?targetUrl=https%3A%2F%2Fwww.spiegel.de%2Finternational%2Fgermany%2Fspiegel-in->

A jednak do prawdziwego przełomu doszło dopiero pod wpływem światowego kryzysu finansowego. Aż do początków obecnej pandemii to właśnie tamten wstrząs i jego głębokie, rozległe i długotrwałe skutki pozostawały przez ponad 10 lat punktem odniesienia. Dostrzec można trzy zasadniczo różne odpowiedzi Stanów Zjednoczonych, Unii Europejskiej, czyli głównie Niemiec, i Chin. Niestety, najgorsza pochodzi z Europy.

Było to tłem dla trzeciej już podróży Merkel do Chin. Wprawdzie do Pekinu przybyła, w celu wzięcia udziału w siódmym szczycie ASEM, lecz pojawiła się dzień wcześniej, by rozmawiać z przywódcami ChRL. 23 października 2008 r. spotkała się z premierem Wen Jiao, a nazajutrz z prezydentem Hu Jintao. Merkel przekonywała, że Niemcy i Chiny powinny blisko współpracować w przezwyciężaniu kryzysu rynków finansowych, gdyż tylko działając globalnie można mu sprostać. Choć sądziła, że Chiny są czwartą gospodarką świata (od blisko 10 lat były drugą, ponad czterokrotnie większą od niemieckiej), to w porównaniu ze spotkaniem w Berlinie we wrześniu 2006 r. ta rozmowa z premierem Chin miała zupełnie inny charakter – niewiele zostało z wcześniejszych tematów, cała uwaga skupiła się na kwestiach gospodarki i finansów⁴⁵.

Odtąd główny ciężar współpracy z Chinami zaczął spoczywać na barkach Merkel. Nie tylko jako kanclerz pozostawiła ona w tyle swoich poprzedników, lecz w gronie czołowych polityków Zachodu mógłby rywalizować z nią jedynie Kissinger. Na początku września 2019 r. Merkel była w Chinach po raz dwunasty, odwiedzając tylko Pekin.

W połowie lipca 2010 r. Merkel była w Pekinie i Xi'an, stolicy Shanxi, w mieście Konfucjusza. W 2012 r. najpierw odwiedziła na początku lutego Pekin Guangzhou (Kanton), a pod koniec sierpnia Pekin i Tiencin. W lipcu 2014 r. była w Pekinie i Chengdu, natomiast w końcu października 2015 r., obok Pekinu, zobaczyła Hefei. W połowie czerwca 2016 r., poza Pekinem, odwiedziła Shenyang (kiedyś Mugden), największe miasto Mandżurii. Na początku września 2016 r. wzięła udział w szczycie G-20 w Hangzhou (Hanchow). W maju 2018 r. odwiedziła Pekin i Shenzhen.

Z kolei Wen Jiabao odwiedził Niemcy jeszcze 4-krotnie: w styczniu 2009 r., w październiku 2010 r., czerwcu 2011 r. i w kwietniu 2012 r.

interview-with-foreign-minister-steinmeier-we-cannot-simply-change-china-with-a-cabinet-decision-a-570243.html&ref=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F; *Steinmeier Hails Renewed Chinese-German Ties*, „Deutsche Welle”, 11.09.2008, <https://www.dw.com/en/steinmeier-hails-renewed-chinese-german-ties/a-3636120> [dostęp: 4.06.2020].

⁴⁵ Die Bundeskanzlerin, *Beim Weltfinanzgipfel gemeinsam handeln*, 24.10.2008, <https://www.bundeskanzlerin.de/bkin-de/aktuelles/beim-weltfinanzgipfel-gemeinsam-handeln-609450>; A. Lorenz, *World Looks to Beijing for Financial Crisis Help*, „Spiegel”, 24.10.2008, <https://www.spiegel.de/international/world/merkel-in-china-world-looks-to-beijing-for-financial-crisis-help-a-586315.html> [dostęp: 4.06.2020].

Od połowy 2010 r. ramy współpracy tworzyła wspólna deklaracja, podpisana w Pekinie 16 lipca⁴⁶. Przewidywała ona koordynację wszechstronnego strategicznego partnerstwa, m.in. przez coroczne międzyrządowe konsultacje z udziałem ministrów, co miało zwiększyć instytucjonalizację stosunków między rządami. Deklaracja podzielona została na trzy części: politykę, gospodarkę oraz kulturę i społeczeństwo. Choć zaczynano od problemów politycznych, to już w tekście widać, na ile część pierwsza i trzecia pozostawały w cieniu kwestii gospodarczych.

Instytucja spotkań, w których uczestniczą – w różnym składzie – rządy dwu państw, odgrywa znaczącą rolę w polityce zagranicznej Niemiec. Jednak próby jej zastosowania w stosunkach z nowymi partnerami, poza Europą, ze *Schwellenländer* (rynkami wschodzącymi), poniosły niemal wszędzie fiasko. Właściwie jako jedynego rywala dla Chin można rozpatrywać Indie. Pierwsze konsultacje z Indiami miały miejsce kilka tygodni przed berlińskimi rozmowami, lecz – po przyjrzeniu się bliżej 5 spotkaniom – trzeba uznać ich dorobek za wyraźnie słabszy.

Pierwsze spotkanie niemiecko-chińskie odbyło się w Berlinie 27–28 czerwca 2011 r. z udziałem kilkunastu ministrów po każdej ze stron; podpisano ponad 20 porozumień. Ze strony Niemiec sygnatariuszami były najczęściej ministerstwa: gospodarki i technologii, spraw zagranicznych, rolnictwa, polityki żywnościowej i ochrony konsumentów, transportu, budownictwa i rozwoju miast, środowiska, ochrony przyrody i bezpieczeństwa oraz reaktorów atomowych, choć najwięcej umów – aż 6, podpisało ministerstwo edukacji i badań naukowych. Podsumowując obrady zachowano trzy części deklaracji, choć do drugiej dodano środowisko naturalne i problemy socjalne, a trzecia objęła naukę, edukację, kulturę i media⁴⁷.

W rzeczywistości spotkania odbywały się rzadziej. Drugie odbyło się z niewielkim opóźnieniem, 30 sierpnia 2012 r. w Pekinie, z nieco mniej licznym udziałem ministrów⁴⁸.

⁴⁶ Deutsch-Chinesisches Gemeinsames Kommuniké zur umfassenden Förderung der Strategischen Partnerschaft, <https://archiv.bundesregierung.de/resource/blob/656734/367424/31675e5ec9ede2bb822ee520b5c41222/2010-07-16-deutsch-chinesisches-kommunique-data.pdf> [dostęp: 4.06.2020].

⁴⁷ Die Bundesregierung, Gemeinsame Erklärung anlässlich der 1. Deutsch-Chinesischen Regierungskonsultationen in Berlin, 28.06.2011, <https://archiv.bundesregierung.de/archiv-de/gemeinsame-erklaerung-anlaesslich-der-1-deutsch-chinesischen-regierungskonsultationen-in-berlin-418874> [dostęp: 4.06.2020]; S. Heilmann, D.H. Schmidt, *China's Foreign Political and Economic Relations. An Unconventional Global Power*, Rowman and Littlefield, Lanham 2014, s. 185.

⁴⁸ Die Bundeskanzlerin, Gemeinsame Erklärung zu den zweiten Deutsch-Chinesischen Regierungskonsultationen, 30.08.2012, <https://www.bundeskanzlerin.de/bkin-de/suche/gemeinsame-erklaerung-zu-den-zweiten-deutsch-chinesischen-regierungskonsultationen-423992> [dostęp: 4.06.2020]; A. Rinke, *op. cit.*.

Do kolejnego spotkania, w którym udział wzięło 26 członków obu rządów, doszło w Berlinie 10 października 2014 r. Stronie chińskiej przewodniczył Li Keqiang, będąc w Niemczech jako premier już po raz drugi. Wcześniej, odwiedził je w ramach swej pierwszej podróży zagranicznej (wcześniej Indie, Pakistan i Szwajcaria) 25–27 maja 2013 r.⁴⁹

Podczas IV konsultacji w Pekinie 13 czerwca 2016 r. wysłuchano sprawozdań 26 szefów resortów z obu państw. Zadowoleniu z postępów, uzyskanych także dzięki mechanizmom dialogu, towarzyszyła świadomość nowych problemów i złożoności sytuacji globalnej. Podpisano ponad 20 porozumień o współpracy obejmującej 10 sektorów⁵⁰.

Piąte spotkanie miało miejsce w Berlinie 9 i 10 lipca 2018 r. Wzięło w nim udział ok. 30 osób; z Chin przybyło 12 członków rządu, członek Rady Państwa i szef banku centralnego. Przyjęto obszerny dokument *Responsible partners for a better world* [Odpowiedzialni partnerzy dla lepszego świata], złożony z 71 krótszych lub dłuższych paragrafów o różnym znaczeniu. Większość uczestników zapewne uznawała się za odpowiedzialnych, a jeszcze bardziej zgadzała się z tym, kto szczególnie na takie określenie nie zasługuje. Nie wiadomo, jak wielu było przekonanych co do perspektyw lepszego świata. Można mieć też wątpliwości, w jakim stopniu rzeczywiście się zgadzano. Bardzo często różniąc się znacznie, jesteśmy gotowi podpisać się pod słowami, które rozumiemy i będziemy rozumieć zupełnie inaczej. Czy – i w jakim stopniu – taka sytuacja miała miejsce w lipcu 2018 r., można się jedynie domyślać. Nie powinno się umniejszać wartości dzieła Merkel – dokument był przecież świadectwem wszechstronnej już niemiecko-chińskiej współpracy. Mimo wszystko, przeczytawszy starannie tekst, zarówno po angielsku i po niemiecku, trudno zająć stanowisko. Włożone wysiłki są ogromne, choćby ponad 70 mechanizmów dialogowych musi robić wrażenie, lecz pytanie o efektywność wytrzymałość sieci powiązań pozostaje nadal – w najlepszym przypadku – otwartym⁵¹.

⁴⁹ Die Bundeskanzlerin, *Zusammenarbeit mit China vertiefen*, 10.10.2014, <https://www.bundeskanzlerin.de/bkin-de/aktuelles/zusammenarbeit-mit-china-vertiefen-398668> [dostęp: 4.06.2020].

⁵⁰ *China-Germany talks bring benefits to both countries*, English.gov.cn, updated 13.06.2016, http://english.www.gov.cn/premier/news/2016/06/13/content_281475370925252.htm [dostęp: 4.06.2020].

⁵¹ Por. Federal Foreign Office, „*Responsible partners for a better world*”, 11.07.2018, <https://www.auswaertiges-amt.de/en/aussenpolitik/laenderinformationen/china-node/german-chinese-intergovernmental-consultations/2118150>; Auswärtiges Amt, „*Verantwortungsvolle Partner fuer eine bessere Welt*”, 11.07.2018, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/laender/china-node/deutsch-chinesische-regierungskonsultationen/2117904>; *Li Keqiang and German Chancellor Angela Merkel Co-chair the Fifth Round of Intergovernmental Consultations*, Consulate General of the People's Republic of China in Kota Kinabalu, 10.07.2018, https://www.fmprc.gov.cn/ce/cgkotakinabalu/eng/zgyw_4/t1575581.htm [dostęp: 4.06.2020].

Nowe wyzwania i uwarunkowania

Charakter rozważań w ostatniej części musi ulec zmianie. Miejsce pozostaje jedynie na naszkicowanie pytań i przypuszczeń co do dalszego rozwoju wydarzeń. Niepewności, których jest już wiele, ciągle przybywa.

Stosunki między Niemcami a Chinami stanowią część relacji UE–Chiny. Wpływ Niemiec na stanowisko Unii wobec ChRL jest trudny do przecenienia, choć raczej słabnie.

Stosunki między UE a Chinami stanowią część strategicznego trójkąta, którego trzecim wierzchołkiem są Stany Zjednoczone. Zmiany w amerykańskiej polityce wobec ChRL, zwłaszcza wojna handlowa, stanowiły jeden z najpoważniejszych czynników przy przyjmowaniu nowej strategii UE w stosunku do Chin. Dokument *EU–China – A strategic outlook* z 12 marca 2019 r. przyjęto na Radzie Europejskiej 21 marca, w ramach przygotowań do spotkania na szczycie UE–Chiny 9 kwietnia 2019 r.⁵²

Decyzja o przyjęciu nowej strategii UE wobec Chin (dokument z 12 marca, przyjęty przez Radę 21 marca 2019 r.) spotkała się z przyjęciem, na które nie wydaje się, i nie wydawała się, zasługiwać. Jak każdy dokument tego rodzaju, będący wypadkową różnych dążeń, a na dodatek dotyczący tak ważnego i złożonego przedmiotu, zasługuje na ostrożność i rozwagę podczas zapoznawania się z nim. Tymczasem co najmniej kilku wołało znajdować w tekście swoje życzenia. François Godement zapowiadał „kopernikańską” rewolucję⁵³; Andrew Small z German Marshall Fund of the United States na początku kwietnia 2019 r. zadawał pytanie, „dlaczego Europa staje się wymagająca i co to oznacza dla Waszyngtonu?”⁵⁴. Jeszcze w pół roku później doświadczony komentator „Financial Times” Gideon Rachman podobnie patrzył na sytuację, pytając: „dlaczego Europa przedkłada Stany Zjednoczone nad Chiny?”. Mimo podzielenia się informacją o tym, że Huawei zawarł 65 umów, z czego połowę w Europie, wydawało mu się, że „sojusznicy Ameryki z opóźnieniem biorą pod uwagę jej ostrzeżenia przed niebezpieczeństwem chińskiej technologii”⁵⁵.

⁵² European Commission, High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy, *Joint communication to the European Parliament, the European Council and the Council. EU-China – A strategic outlook*, Strasbourg, 12.03.2019, JOIN(2019) 5 final, <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication-eu-china-a-strategic-outlook.pdf>; European Council, *European Council meeting (21 and 22 March 2019) – Conclusions*, EUCO 1/19, Brussels, 22.03.2019, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-1-2019-INIT/en/pdf> [dostęp: 4.06.2020].

⁵³ F. Godement, *Europe facing China: a Copernican revolution*, Institut Montaigne, 18.03.2019, <https://www.institutmontaigne.org/en/blog/europe-facing-china-copernican-revolution> [dostęp: 4.06.2020].

⁵⁴ A. Small, *Why Europe Is Getting Tough on China*, „Foreign Affairs”, 3.04.2019, <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2019-04-03/why-europe-getting-tough-china> [dostęp: 4.06.2020].

⁵⁵ G. Rachman, *Why Europe will choose the US over China*, „Financial Times”, 9.12.2019, <https://www.ft.com/content/d6ec28de-1a61-11ea-9186-7348c2f183af> [dostęp: 4.06.2020].

Wyróżnić należy troje autorów analizy w „Financial Times” w przededniu posiedzenia Rady Europejskiej. Jeśli z niejednym można się spierać w artykule, to jego tytuł i podtytuł wydają się w pełni do przyjęcia: *European foreign policy: a new realism on China Rattled by Beijing's economic clout, the EU is finally trying to devise a tougher strategy* [Europejska polityka zagraniczna: nowy realizm co do Chin. Wytrąceni z równowagi przez chińską siłę przebicia, UE w końcu próbuje wymyśleć twardszą strategię]⁵⁶.

Zgodzić się trzeba z tezą, że dostrzeżono, iż świat się zmienił i toczy się „zupełnie nowa gra”. Zdaniem anonimowego wysokiego urzędnika UE: „podczas gdy my byliśmy pochłonięci naszymi własnymi kryzysami przez 10 lat, PKB Chin poszybowało, a Trump został wybrany”⁵⁷. Celne wydaje się też spostrzeżenie, że w awangardzie nowych tendencji znalazły się Niemcy. Przywoływano w uzasadnieniu zarówno działania ministra gospodarki Niemiec Petera Altmaiera, jak i zwięzły, lecz bardzo konkretny raport BDI ze stycznia 2019 r. *Partner and Systemic Competitor – How Do We Deal with China's State Controlled Economy?*. Polecając inspirujący artykuł krytycznej uwadze, warto przytoczyć krótki cytat. Dyplomata państwa członkowskiego miał zapytać: „czy mamy mnóstwo środków nacisku, podobnie jak Amerykanie, czy moglibyśmy je mieć?”⁵⁸. Obawiać się można, że najkrótsza odpowiedź brzmi: jeszcze mniej niż Amerykanie. Autorzy zwracają też uwagę, że dokument charakteryzuje pojawienie się „publicznych słów krytyki nie wypowiedzianych wcześniej i gróźb [czy – wołałbym przetłumaczyć – pogróżek]”⁵⁹. Lecz i krytyka pozostaje ostrożnie dozowana, co nie przesądza jej zasadności czy skuteczności.

Szczególną uwagę przyciąga krótki akapit we *Wstępie do EU–China – A Strategic Outlook* z 12 marca 2019 r. Brzmi on:

Chiny są, równocześnie, na różnych polach polityki partnerem współpracy, z którym UE ma ściśle powiązane cele, partnerem negocjującym, z którym Unia potrzebuje znajdować równowagę interesów, gospodarczym konkurentem w dążeniu do technologicznego przywództwa i systemowym rywalem promującym alternatywne modele zarządzania⁶⁰.

Trudno nie zwrócić uwagi w związku z tym na programowe wystąpienie Andreasa Michaelisa, sekretarza stanu w Auswaertiges Amt, 2 marca 2020 r.⁶¹

⁵⁶ M. Peel, L. Hornby, R. Sanderson, *European foreign policy: a new realism on China*, „Financial Times”, 20.03.2019, <https://www.ft.com/content/d7145792-4743-11e9-b168-96a37d002cd3> [dostęp: 4.06.2020].

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ European Commission, High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy, *op. cit.*, s. 1.

⁶¹ Federal Foreign Office, *EU Retreat on China: A Strategic Approach for dealing with China. Keynote Speech by Secretary of State Andreas Michaelis*, 2.03.2020, <https://www.auswaertiges-amt.de/en/newsroom/news/-/2312704> [dostęp: 4.06.2020].

Równie ważne jak stanowcze podkreślenie, że dla UE – w odróżnieniu od Stanów Zjednoczonych – takie koncepcje jak „rozłączenie” (*decoupling*) czy „powstrzymywanie” nie są ani wykonalne, ani w jej interesie, jest oparcie całego wystąpienia wokół swoistej trójwymiarowej wizji Chin jako „partnera, konkurenta systemowego rywala”. Pojawiają się warunki, od których zależy uniknięcie geostrategicznej konfrontacji, lista kluczowych interesów UE: jej jedność, poszanowanie prawa międzynarodowego, praw człowieka, wolny, otwarty i uczciwy handel, jak również zasady dialogu i współpracy.

Jeśli zaskakuje wymienienie na pierwszym miejscu jedności UE, to warto zwrócić uwagę, że także w dokumencie z 12 marca 2019 r. bardzo wcześniej pojawia się ostrzeżenie, „ani UE, ani którekolwiek z jej państw członkowskich nie może skutecznie osiągać swych celów wobec Chin bez pełnej jedności [uwypuklenie w tekście – L.Z.]”⁶².

Pojawiają się także nieustannie wzbudzające nierozwiązywalne spory prawa człowieka. Więcej na ten temat jest w pierwszej części strategii. Również uwaga towarzysząca postulatowi obrony, opartego na zasadach ładu międzynarodowego, jest celna; Chiny wspierają go wybiórczo i inaczej go interpretują. Ale zajęte stanowisko wydaje się być zgubne i dla Unii Europejskiej, i dla ładu międzynarodowego. Bez zmian odzwierciedlających interesy i wartości dostatecznie dużej części zbiorowości międzynarodowej, skazany jest on na podzielenie losu wielu wcześniejszych ładów międzynarodowych. Ponadto jeśli zarzucamy Chinom odmienną interpretację, to idea trzech filarów ONZ, w postaci praw człowieka, pokoju i bezpieczeństwa oraz rozwoju, wydaje się wzbudzać dużo większe wątpliwości.

Wydaje się, że zwłaszcza dla Niemiec najbardziej ważne są sprawy handlu i inwestycji. Otwarty i uczciwy handel, równe warunki dla wszystkich, czy wyrównane pole gry są pojęciami w niekończącej się, i niemającej szans zakończenia, debacie. Bez równości uczestników systemu międzynarodowego równość nie będzie tożsama ze sprawiedliwością.

Rozstrzygające znaczenie mieć będą – dużo bardziej niż intelektualnie – pojedynki, mechanizmy odzwierciedlające zmiany w odpowiedziach na pytanie, kto i jak bardzo czegoś potrzebuje od kogoś drugiego.

Dużo uwagi wywołał swoją polityką wspomniany już Altmaier. W lutym 2019 r. przedstawił ją w broszurze *National Industrial Strategy 2030. Strategic guidelines for a German and European industrial policy*. W odpowiedzi autorzy artykułu *Germany promotes champions as EU moves to kill Railbus* nieco złośliwie dodali do niego podtytuł *Economy Minister Peter Altmaier launches plan to make Europe great again [Minister gospodarki Peter Altmaier uruchamia plan uczynienia Europy znowu wielką]*. Niewątpliwie nawiązali do sloganu Donalda Trumpa, „Uczynić Amerykę znowu wielką”; w istocie przypomina to raczej

⁶² European Commission, High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy, *op. cit.*, s. 2.

politykę Chin. Bardziej niż propozycja wyodrębnienia przez władze państwowe 10 strategicznych sektorów, uderza założenie daleko posuniętego interwencjonizmu państwowego. W „wyjątkowych sytuacjach” państwo częściowo mogłoby nacjonalizować nieradzące sobie na rynku przedsiębiorstwo, aby zapobiec przejściu go przez zagranicznego inwestora. Specjalny fundusz miałby wspierać częściowe przejścia przez państwo, które byłyby ograniczone czasowo. Altmaier podkreślał potrzebę stwarzania nowych „narodowych i europejskich czempionów”, którzy konkurowaliby ze Stanami Zjednoczonymi i Chinami⁶³.

Realizacja polityki Altmaiera prowadziłaby do porzucenia podstawowych założeń prowadzonej przez kilka dekad, od Ludwiga Erharda, polityki gospodarczej oraz naprawdę dużych zasobów finansowych. Społeczną gospodarkę rynkową zasadnie można określać jako w dużej mierze liberalną.

W konkurowaniu z Chinami należy podkreślić ogromny stopień powiązań gospodarki Niemiec ze światem zewnętrznym. Natomiast cechą wyjątkową Chin stała się sytuacja, w której ich względne uzależnienie (*exposure*) od świata w handlu, kapitale i technologiach zmniejszyło się z 0,8 stopnia w 2000 r. do 0,6 w 2017 r., podczas gdy odwrotnie, uzależnienie świata od Chin wzrosło z 0,4 do 1,2⁶⁴.

Można stwierdzić, że wszystko o czym mowa w tej części artykułu, zostaje poddane wyjątkowej, nie znanej co najmniej od czasu wielkiego kryzysu lat 30., presji. Jej rozmiary i skutki z samych już początków pandemii (tekst pochodzi z czerwca 2020 r.) powinny stanowić ostrzeżenie przed podejmowaniem przewidywań, w tym przypadku dotyczących stosunków między RFN a ChRL. Pole możliwości jest bardzo duże, i ulega poszerzeniu⁶⁵.

Wiele zależeć będzie od tego, na ile decyzje będą podejmowane w sposób racjonalny. Szczególnie, że opinia publiczna jest zmienna. Na początku kwietnia 2020 r. 36% zapytanych w Niemczech uznało stosunki z Chinami za ważniejsze niż ze Stanami Zjednoczonymi, podczas gdy przed rokiem tak odpowiadających

⁶³ J. Posaner, J. Mischke, *Germany promotes champions as EU moves to kill Railbus*, „Politico”, 5.02.2019, <https://www.politico.eu/article/peter-altmaier-railbus-germany-promotes-champions-as-eu-moves-to-kill-railbus/>; Th. Escritt, Ch. Steitz, *Germany will block foreign takeovers to avoid economy sell-out*, Reuters, 20.03.2020, <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-germany-fund-idUSKBN21717T> [dostęp: 4.06.2020].

⁶⁴ J. Woetzel, J. Seong, N. Leung, J. Ngai, J. Manyika, A. Madgavkar, S. Lund, A. Mironenko, *China and the World. Inside the dynamics of a changing relationship*, McKinsey Global Institute, July 2019, s. 4 i nast., <https://www.mckinsey.com/~media/McKinsey/Featured%20Insights/China/China%20and%20the%20world%20Inside%20the%20dynamics%20of%20a%20changing%20relationship/MGI-China-and-the-world-Full-Report-Feb-2020-EN.pdf> [dostęp: 4.06.2020].

⁶⁵ M. Wolf, *The world economy is now collapsing*, „Financial Times”, 14.04.2020, <https://www.ft.com/content/d5f05b5c-7db8-11ea-8fdb-7ec06edeef84>; Ch. Giles, D. Strauss, G. Parker, *World economy set for heaviest blow since Great Depression*, „Financial Times”, 14.04.2020, <https://www.ft.com/content/3525aedf-f873-4aac-bb08-f303f6ef0f37> [dostęp: 4.06.2020].

było tylko 24%. Natomiast stosunki ze Stanami Zjednoczonymi za istotniejsze w 2020 r. uznało 37% pytaných, natomiast w 2019 r. 50%⁶⁶.

Gdy chodzi o stosunki między różnymi cywilizacjami, Schmidt pozostaje przypadkiem wyjątkowym. Może warto przemyśleć dwa krótkie, odrębne zdania: „Różnica w systemach i ideologii między Chinami i UE jest prawdopodobnie długoterminowym trendem. [...] Jeśli UE nie uwolni się od poczucia wyższości i zdeformowanej mentalności, może to ujemnie wpływać na stosunki Chiny–UE”⁶⁷.

Bibliografia

- 2020 a critical year for China-EU relations after pandemic, „Global Times”, 8.05.2020, <https://www.globaltimes.cn/content/1187765.shtml> [dostęp: 4.06.2020].
- Albers M., *Britain, France, West Germany and the People's Republic of China, 1969–1982. The European Dimension of China's Great Transition*, Palgrave Macmillan, London 2016.
- Auswärtiges Amt, „Verantwortungsvolle Partner fuer eine bessere Welt”, 11.07.2018, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/laender/china-node/deutsch-chinesische-regierungskonsultationen/2117904> [dostęp: 4.06.2020].
- Beijing cancels another meeting with German minister, AsiaNews, 25.09.2007, <http://www.asianews.it/news-en/Beijing-cancels-another-meeting-with-German-minister-10392.html> [dostęp: 4.06.2020].
- Bundesanstalt Technisches Hilfswerk, *Foreign Minister Frank-Walter Steinmeier visits THW team in China*, 15.06.2008, https://www.thw.de/SharedDocs/Meldungen/EN/Pressemitteilungen/international/2008/06/meldung_004_china_aa.html?nn=926958¬First=true&idImage=954366&selfId=982982 [dostęp: 4.06.2020].
- CDU/CSU, *Asien als Strategische Herausforderung und Chance fuer Deutschland und Europa*, Asienstrategie der CDU/CSU-Bundesfraktion Beschluss, 23 Oktober 2007.
- China and Europe since 1978: A European Perspective*, ed. R.L. Edmonds, Cambridge University Press, New York 2002.
- China-Germany talks bring benefits to both countries*, English.gov.cn, updated 13.06.2016, http://english.www.gov.cn/premier/news/2016/06/13/content_281475370925252.htm [dostęp: 4.06.2020].
- Chinese Diplomacy, Western Hypocrisy and the U.N. Human Rights Commission*, Human Rights Watch/Asia, March 1997, Vol. 9, No. 3, <https://www.hrw.org/reports/pdfs/c/china/china973.pdf> [dostęp: 4.06.2020].
- Chinese, German FM's Discuss Bilateral Relations*, „People's Daily”, http://en.people.cn/english/200012/13/print20001213_57668.html [dostęp: 4.06.2020].

⁶⁶ J. Poushter, Sh. Schumacher, *Amid coronavirus crisis, Americans and Germans see changing world in different ways*, Pew Research Center, 18.05.2020, <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/05/18/amid-coronavirus-crisis-americans-and-germans-see-changing-world-in-different-ways/> [dostęp: 4.06.2020].

⁶⁷ 2020 a critical year for China-EU relations after pandemic, „Global Times”, 8.05.2020, <https://www.globaltimes.cn/content/1187765.shtml> [dostęp: 4.06.2020].

- Contemporary China The Dynamics of change at the start of the new millennium*, eds. P.W. Preston, J. Haacke, Routledge, London 2003.
- Conversation between Federal Chancellor Schmidt and the Chairman of the Central Committee and the Politburo of the Chinese Communist Party, Mao Zedong, in Beijing*, 30.10.1975, Wilson Center. Digital Archive, <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/119985.pdf?v=fe85215bf13a9a0371d81e2374d0d8d9> [dostęp: 4.06.2020].
- Deutsch-Chinesisches Gemeinsames Kommuniqué zur umfassenden Förderung der Strategischen Partnerschaft, <https://archiv.bundesregierung.de/resource/blob/656734/367424/31675e5ec9ede2bb822ee520b5c41222/2010-07-16-deutsch-chinesisches-kommunike-data.pdf> [dostęp: 4.06.2020].
- Diallo F., Swanström N., *Emerging Giant Shaking Up the EU?: Impacts, Challenges and Implications of China's Investment Frenzy in Europe*, Annex I, Institute for Security & Development Policy, Stockholm-Nacka 2020, <https://isdsp.eu/content/uploads/2020/03/Emerging-Giant-Shaking-up-the-EU-13.03.20-Final-w-Cover.pdf> [dostęp: 4.06.2020].
- Die Bundeskanzlerin, *Beim Weltfinanzgipfel gemeinsam handeln*, 24.10.2008, <https://www.bundestkanzlerin.de/bkin-de/aktuelles/beim-weltfinanzgipfel-gemeinsam-handeln-609450> [dostęp: 4.06.2020].
- Die Bundeskanzlerin, Gemeinsame Erklärung zu den zweiten Deutsch-Chinesischen Regierungskonsultationen, 30.08.2012, <https://www.bundestkanzlerin.de/bkin-de/suche/gemeinsame-erklaerung-zu-den-zweiten-deutsch-chinesischen-regierungskonsultationen-423992> [dostęp: 4.06.2020].
- Die Bundeskanzlerin, *Zusammenarbeit mit China vertiefen*, 10.10.2014, <https://www.bundestkanzlerin.de/bkin-de/aktuelles/zusammenarbeit-mit-china-vertiefen-398668> [dostęp: 4.06.2020].
- Die Bundesregierung, Gemeinsame Erklärung anlässlich der 1. Deutsch-Chinesischen Regierungskonsultationen in Berlin, 28.06.2011, <https://archiv.bundesregierung.de/archiv-de/gemeinsame-erklaerung-anlaesslich-der-1-deutsch-chinesischen-regierungskonsultationen-in-berlin-418874> [dostęp: 4.06.2020].
- Escritt Th., Steitz Ch., *Germany will block foreign takeovers to avoid economy sell-out*, Reuters, 20.03.2020, <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-germany-fund-idUSKBN21717T> [dostęp: 4.06.2020].
- European Commission, Eurostat. Foreign Direct Investment stocks at the end of 2018, 26.03.2020, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20200326-2> [dostęp: 4.06.2020].
- European Commission, High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy, *Joint communication to the European Parliament, the European Council and the Council. EU-China – A strategic outlook*, Strasbourg, 12.03.2019, JOIN(2019) 5 final, <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication-eu-china-a-strategic-outlook.pdf> [dostęp: 4.06.2020].
- European Council, *European Council meeting (21 and 22 March 2019) – Conclusions*, EUCO 1/19, Brussels, 22.03.2019, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-1-2019-INIT/en/pdf> [dostęp: 4.06.2020].
- Federal Foreign Office, „*Responsible partners for a better world*”, 11.07.2018, <https://www.auswaertiges-amt.de/en/aussenpolitik/laenderinformationen/china-node/german-chinese-intergovernmental-consultations/2118150> [dostęp: 4.06.2020].

- Federal Foreign Office, *EU Retreat on China: A Strategic Approach for dealing with China. Keynote Speech by Secretary of State Andreas Michaelis*, 2.03.2020, <https://www.auswaertiges-amt.de/en/newsroom/news/-/2312704> [dostęp: 4.06.2020].
- Fischer Frank With China, „Deutsche Welle”, 15.07.2004, <https://www.dw.com/en/fischer-frank-with-china/a-1267830> [dostęp: 4.06.2020].
- Fischer wirbt für deutschen Sicherheitsratssitz, „Handelsblatt”, 14.07.2004, <https://www.handelsblatt.com/politik/deutschland/aussenminister-in-indien-und-pekings-fischer-wirbt-fuer-deutschen-sicherheitsratssitz/2362882.html?ticket=ST-8492609-yN0a-CzrKOqr6QUSdIyPg-ap5> [dostęp: 4.06.2020].
- German leaders zigzag in relations to Dalai Lama, „Deutsche Welle”, 18.02.2010, <https://www.dw.com/en/german-leaders-zigzag-in-relations-to-dalai-lama/a-5254973> [dostęp: 4.06.2020].
- German Press Review: Candid in China, „Deutsche Welle”, 16.07.2004, <https://www.dw.com/en/german-press-review-candid-in-china/a-1268824> [dostęp: 4.06.2020].
- Giles Ch., Strauss D., Parker G., *World economy set for heaviest blow since Great Depression*, „Financial Times”, 14.04.2020, <https://www.ft.com/content/3525aedf-f873-4aac-bb08-f303f6ef0f37> [dostęp: 4.06.2020].
- Godement F., *Europe facing China: a Copernican revolution*, Institut Montaigne, 18.03.2019, <https://www.institutmontaigne.org/en/blog/europe-facing-china-copernican-revolution> [dostęp: 4.06.2020].
- Heilmann S., Schmidt D.H., *China's Foreign Political and Economic Relations. An Unconventional Global Power*, Rowman and Littlefield, Lanham 2014.
- Hu Jintao Meets with German Foreign Minister Steinmeier, Embassy of the People's Republic of China in the Kingdom of Lesotho, 23.02.2006, <http://ls.chineseembassy.org/eng/xwdt/t238332.htm> [dostęp: 4.06.2020].
- Hubschmid J., *Helmut Schmidt und China – ein Rückblick*, Inter:Culture:Capital, 17.11.2015, <https://interculturecapital.de/helmut-schmidt-und-china-ein-rueckblick/> [dostęp: 4.06.2020].
- IMF Direction of Trade Statistics (DOTS), <https://data.imf.org/?sk=388dfa60-1d26-4ade-b505-a05a558d9a42> [dostęp: 4.06.2020].
- IndexMundi, High-technology exports (current US\$) – Country Ranking, <https://www.indexmundi.com/facts/indicators/TX.VAL.TECH.CD/rankings> [dostęp: 4.06.2020].
- International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2020.
- International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, October 2019.
- International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, September 2011.
- Junli Gu, *China-Deutschland. Zusammengestellt vom des Staatsrats der VR China*, China Intercontinental Press, Beijing 2005.
- Kinzer S., *Kohl to Visit China; To Woo Trade, He Braves Rights Protests*, „New York Times”, 9.11.1995, <https://www.nytimes.com/1995/11/09/world/kohl-to-visit-china-to-woo-trade-he-braves-rights-protests.html> [dostęp: 4.06.2020].
- Kirschbaum E., *Germany Says China Cancels Human Rights Meeting*, Reuters, 13.10.2007, <https://www.reuters.com/article/uk-germany-china/germany-says-china-cancels-human-rights-meeting-idUKL1362552920071013?edition-redirect=uk> [dostęp: 4.06.2020].
- Li Keqiang and German Chancellor Angela Merkel Co-chair the Fifth Round of Intergovernmental Consultations, Consulate General of the People's Republic of

- China in Kota Kinabalu, 10.07.2018, https://www.fmprc.gov.cn/ce/cgkotakinabalu/eng/zgyw_4/t1575581.htm [dostęp: 4.06.2020].
- Li Zhaoxing Holds Talks with Federal Vice-Chancellor and Foreign Minister of Germany, Embassy of the People's Republic of China in New Zealand, 15.07.2004, <http://www.chinaembassy.org.nz/eng/xw/t143230.htm> [dostęp: 4.06.2020].
- Lorenz A., *Technology Theft Dominates Beijing Visit*, „Spiegel”, 23.02.2006, <https://www.spiegel.de/international/steinmeier-in-china-technology-theft-dominates-beijing-visit-a-402710.html> [dostęp: 4.06.2020].
- Lorenz A., *World Looks to Beijing for Financial Crisis Help*, „Spiegel”, 24.10.2008, <https://www.spiegel.de/international/world/merkel-in-china-world-looks-to-beijing-for-financial-crisis-help-a-586315.html> [dostęp: 4.06.2020].
- Maglev finally given approval, China.org.cn, http://www.china.org.cn/china/national/2008-08/18/content_16258686.htm [dostęp: 4.06.2020].
- Merkel Calls on China to Respect International Rules, „Deutsche Welle”, 27.08.2007, <https://www.dw.com/en/merkel-calls-on-china-to-respect-international-rules/a-2753209> [dostęp: 4.06.2020].
- Merkel Meets Dalai Lama Despite Chinese Criticism, „Deutsche Welle”, 23.09.2007, <https://www.dw.com/en/merkel-meets-dalai-lama-despite-chinese-criticism/a-2793322> [dostęp: 4.06.2020].
- Merkel Talked More Than Business in Beijing, „Deutsche Welle”, 22.05.2006, <https://www.dw.com/en/merkel-talked-more-than-business-in-beijing/a-2028195> [dostęp: 4.06.2020].
- Merkel Talks Human Rights, Meets Government Critics in China, „Deutsche Welle”, 28.08.2007, <https://www.dw.com/en/merkel-talks-human-rights-meets-government-critics-in-china/a-2755135> [dostęp: 4.06.2020].
- Merkel to Focus on Climate, business in China, Japan, Environmental News Network, 23.08.2007, <https://www.enn.com/articles/22218-merkel-to-focus-on-climate,-business-in-china,-japan> [dostęp: 4.06.2020].
- Merkel, Dalai Lama Meet in Berlin Over China's Objection, Voice of America, 27.10.2009, <https://www.voanews.com/archive/merkel-dalai-lama-meet-berlin-over-chinas-objection> [dostęp: 4.06.2020].
- Ming Wan, *Human Rights in Chinese Foreign Relations: Defining and Defending National Interests*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 2001.
- Partnerschaft in globaler Verantwortung, Gemeinsame deutsch-chinesische Erklärung anlässlich des Besuchs des Ministerpräsidenten der Volksrepublik China, Wen Jiabao, vom 2.–5 Mai 2004, China Internet Information Center (CIIC), http://german.china.org.cn/archive2006/txt/2006-05/17/content_2237912.htm [dostęp: 4.06.2020].
- Peel M., Hornby L., Sanderson R., *European foreign policy: a new realism on China*, „Financial Times”, 20.03.2019, <https://www.ft.com/content/d7145792-4743-11e9-b168-96a37d002cd3> [dostęp: 4.06.2020].
- Peel Q., Benoit B., *Interview with Angela Merkel*, „Financial Times”, 2.01.2007, <https://www.ft.com/content/fd3d430e-9a5b-11db-bbd2-0000779e2340> [dostęp: 4.06.2020].
- Posaner J., Mischke J., *Germany promotes champions as EU moves to kill Railbus*, „Politico”, 5.02.2019, <https://www.politico.eu/article/peter-altmaier-railbus-germany-promotes-champions-as-eu-moves-to-kill-railbus/> [dostęp: 4.06.2020].

- Poushter J., Schumacher Sh., *Amid coronavirus crisis, Americans and Germans see changing world in different ways*, Pew Research Center, 18.05.2020, <https://www.pew-research.org/fact-tank/2020/05/18/amid-coronavirus-crisis-americans-and-germans-see-changing-world-in-different-ways/> [dostęp: 4.06.2020].
- Rachman G., *Why Europe will choose the US over China*, „Financial Times”, 9.12.2019, <https://www.ft.com/content/d6ec28de-1a61-11ea-9186-7348c2f183af> [dostęp: 4.06.2020].
- Reuter H., *Hinter verschlossener Tür geht es zur Sache*, „Nordwest Zeitung”, 24.02.2006, https://www.nwzonline.de/politik/hinter-verschlossener-tuer-geht-es-zur-sache-_a_6,1,2361261728.html [dostęp: 4.06.2020].
- Rinke A., *Premier Li says China, Germany could be economic 'dream team'*, Reuters, 27.05.2013, <https://www.reuters.com/article/us-china-germany-li-idUSBRE94Q0JZ20130527> [dostęp: 4.06.2020].
- Rupprecht K., *Germany's Policy towards China and the SARs of Hong Kong and Macau*, [w:] *Europe, China and the two SARs: Towards a New Era*, eds. M.S. Neves, B. Bridges, Palgrave Macmillan, Basingstoke 2000.
- Sanderson H., *German foreign minister visits China as dust settles over Tibet row*, Taiwan News, 13.06.2008, <https://www.taiwannews.com.tw/en/news/673751> [dostęp: 4.06.2020].
- Schlagabtausch mit Konfuzius und Hegel*, „Stern”, 15.07.2004, <https://www.stern.de/politik/deutschland/fischer-in-china-schlagabtausch-mit-konfuzius-und-hegel-3080122.html> [dostęp: 4.06.2020].
- Schmetzer U., *In Kohl's China Visit, Business Comes First No Discussion About Human Rights*, „Chicago Tribune”, 17.11.1993.
- Schnellbach Ch., Man J., *Germany and China: Embracing a Different Kind of Partnership*, „C A P Working Paper”, September 2015.
- Schröder G., *Warum wir Peking brauchen*. „Die Zeit”, 17.07.2008, <https://www.zeit.de/2008/30/China> [dostęp: 4.06.2020].
- Shanghai Suspends Maglev Project*, „Caijing”, 6.03.2009, www.caijing.com.cn [dostęp: 4.06.2020].
- Small A., *Why Europe Is Getting Tough on China*, „Foreign Affairs”, 3.04.2019, <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2019-04-03/why-europe-getting-tough-china> [dostęp: 4.06.2020].
- Statistisches Jahrbuch 2003–2019, https://www.destatis.de/DE/Themen/Querschnitt/Jahrbuch/_inhalt.html [dostęp: 4.06.2020].
- Steinmeier Hails Renewed Chinese-German Ties, „Deutsche Welle”, 11.09.2008, <https://www.dw.com/en/steinmeier-hails-renewed-chinese-german-ties/a-3636120> [dostęp: 4.06.2020].
- Steinmeier mahnt verlässliche Rechte in China an*, „Der Tagesspiegel”, 22.02.2006, <https://www.tagesspiegel.de/politik/china-steinmeier-mahnt-verlaessliche-rechte-in-china-an/687388> [dostęp: 4.06.2020].
- Steinmeier to visit quake-hit China region*, The Local, 12.06.2008, <http://www.thelocal.de/20080612/12441> [dostęp: 4.06.2020].
- Steinmeier's bad example*, „New York Times”, 14.05.2008, <https://www.nytimes.com/2008/05/14/opinion/14iht-edgermany.1.12879647.html> [dostęp: 4.06.2020].

- Stumbaum M.-B., *Engaging China – Uniting Europe? EU Foreign Policy towards China*, [w:] *European Foreign Policy in an Evolving International System. The Road towards Convergence*, eds. N. Casarini, C. Musu, Palgrave Macmillan, Basingstoke 2007.
- Survey of European Democracy Policies, 2000–2006*, ed. R. Youngs, FRIDE, Madrid 2006.
- Transrapid Diplomacy*, „Deutsche Welle”, 29.12.2002, <https://www.dw.com/en/transrapid-diplomacy/a-723664> [dostęp: 4.06.2020].
- Tzogopoulos G.N., *A friend of China, Helmut Kohl, passes away*, China.org.cn, 19.06.2017, http://www.china.org.cn/opinion/2017-06/19/content_41056323.htm [dostęp: 4.06.2020].
- UNCTADstat Foreign Direct investment flows and stocks, <https://unctadstat.unctad.org/EN/> [dostęp: 4.06.2020].
- UNCTADstat, <https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx> [dostęp: 4.06.2020].
- ‘*We Cannot Simply Change China with a Cabinet Decision*’. Interview with Frank-Walter Steinmeier, „Spiegel”, 5.08.2008, <https://www.spiegel.de/consent-a-?targetUrl=https%3A%2F%2Fwww.spiegel.de%2Finternational%2Fgermany%2Fspiegel-interview-with-foreign-minister-steinmeier-we-cannot-simply-change-china-with-a-cabinet-decision-a-570243.html&ref=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F> [dostęp: 4.06.2020].
- Woetzel J., Seong J., Leung N., Ngai J., Manyika J., Madgavkar A., Lund S., Mironenko A., *China and the World. Inside the dynamics of a changing relationship*, McKinsey Global Institute, July 2019, <https://www.mckinsey.com/~media/McKinsey/Featured%20Insights/China/China%20and%20the%20world%20Inside%20the%20dynamics%20of%20a%20changing%20relationship/MGI-China-and-the-world-Full-Report-Feb-2020-EN.pdf> [dostęp: 4.06.2020].
- Wolf. M., *The world economy is now collapsing*, „Financial Times”, 14.04.2020, <https://www.ft.com/content/d5f05b5c-7db8-11ea-8fdb-7ec06edeef84> [dostęp: 4.06.2020].
- WTO, Trade set to plunge as COVID-19 pandemic upends global economy, Press Release 855, 8.04.2020, https://www.wto.org/english/news_e/pres20_e/pr855_e.pdf [dostęp: 4.06.2020].
- WTO, *World Trade Statistic Review*, 2019, Table A6, https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2019_e/wts2019_e.pdf [dostęp: 4.06.2020].
- Yang Jiechi Meets with German Foreign Minister Steinmeier*, Botschaft der Volksrepublik China in der Bundesrepublik Deutschland, 24.01.2008, <http://de.china-embassy.org/det/jj/t402690.htm> [dostęp: 4.06.2020].
- Zyblikiewicz L.W., *Stosunki Niemiec z mocarstwami wschodzącymi*, „Przegląd Zachodni” 2015, nr 4.

The Federal Republic of Germany–People's Republic of China

The feature of the relationship between Germany and China are strong dynamics and large scope. Its impact on the transformations of the global order is huge and increasing. The balance of economic power between them has been changing dramatically, reversing in some regards their positions. The changes turn out more considerable in case of taking into account results of qualitative analysis of both economies. The distinct attribute of Germany's approach to China is conspicuous tension between interests and values, embedded usually in traditionally meant world-order mindset. Nevertheless, with only few and transient exceptions, each chief of federal government has contributed sufficiently strong support for ultimately assuring symbiotic cooperation with China while adjusting to the expectations of more and more assertive China. New developments in the world economy and politics, in particular in relations between the United States and China as well as wide-ranging consequences of the pandemic, have brought about some attempts of new policies of the EU and Germany as well as new – probably stronger – determinants and constraints.

Key words: Germany, China, economic relations, politic relations, world order

Republika Federalna Niemiec–Chińska Republika Ludowa

Stosunki między Niemcami a Chinami charakteryzuje mocna dynamika i rozległość. Ich znaczenie dla przekształceń ładu światowego jest duże i wciąż rośnie. Układ sił między gospodarkami obu państw zmieniał się gwałtownie, odwracając pod pewnymi względami swoje role. Zmiany są jeszcze większe, gdy uwzględnimy cechy jakościowe obu gospodarek. Stosunek Niemiec wobec ChRL cechuje napięcie między interesami a wartościami lub wartościami materialnymi a niematerialnymi. Stojący na czele rządów, z wyjątkami, mocno opowiadali się za zwiększaniem zaangażowania Niemiec we współpracę z Chinami, dostosowując się do oczekiwań coraz to bardziej pewnych siebie Chin. Zmiany w gospodarce i polityce światowej, w szczególności w stosunkach między Stanami Zjednoczonymi a Chinami oraz wielostronne skutki pandemii, zaowocowały próbami zmian w polityce UE i Niemiec wobec Chin, jak również – prawdopodobnie silniejszymi – uwarunkowaniami i ograniczeniami dla nich.

Słowa kluczowe: Niemcy, Chiny, stosunki ekonomiczne, relacje polityczne, ład światowy